

□

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
 «__» _____ 201_ р.

Реєстраційний № _____
 «__» _____ 201_ р.

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО
НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ШКОЛІ ЗАСОБОМ
ТРВЗ. УКЛАДАННЯ ЗБІРКИ ЗАВДАНЬ

Кваліфікаційна робота студентки
 групи ДВП м-16
 ступінь вищої освіти «магістр»
 спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
 Нестеренко Наталі Володимирівни
 Керівник: доктор педагогічних наук, професор
 Ковшар О.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
 (підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
 (підпис) (прізвище, ініціали)

 (підпис) (прізвище, ініціали)

 (підпис) (прізвище, ініціали)

 (підпис) (прізвище, ініціали)

□

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Теоретичний аспект навчально-пізнавальної діяльності	7
1.2. Організація підготовки до навчально-пізнавальної діяльності як складова процесу підготовки старших дошкільників до школи.....	12
1.3. Технологія ТРВЗ, як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності	19
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
ЗАСОБОМ ТРВЗ.....	26
3.1 Опис методики використання ТРВЗ в освітньому процесі	26
підготовки старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності засобом ТРВЗ.	26
3.2. Методичні рекомендації з підготовки старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності засобом ТРВЗ	42
3.3. Презентація збірки завдань з підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ.....	43
Висновки до другого розділу.....	44
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	53

□

Додаток А

Додаток Б

Додаток В

Додаток Г

Додаток Д

ВСТУП

Актуальність дослідження. Освіта є основою цивілізації, та визначальним чинником соціально-економічного поступу суспільства. Тенденції розвитку сучасного суспільства ставлять нові вимоги перед освітою, яка відіграє головну роль у становленні кожної особистості. Це вимагає від держави, яка намагається бути конкурентоспроможною, забезпечити пріоритетність освіти і науки, чітко визначити нові освітні завдання. Освіта повинна підготувати людину до нових умов життя і діяльності [6, с. 10].

Сучасний підхід до побудови освітнього процесу ґрунтується на усвідомленні важливості дошкільного віку як унікального періоду розвитку особистості. Найважливішим підґрунтям освітнього процесу, його основою, своєрідним початком відліку повинно стати формування особистості, шляхів її розвитку і перетворення на теренах світової і національної культури [28, с.144].

Отже, основним завданням сучасної дошкільної освіти, а разом з нею і початкової, є формування, становлення особистості.

Державні документи у сфері освіти визначають дошкільну освіту сьогодні вихідною ланкою освіти (Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» , Закони «Про дошкільну освіту» , в яких акцентується увага на необхідності наукового забезпечення модернізаційних процесів у вітчизняній системі освіти щодо відповідності її сучасним світовим тенденціям.

Проблема модернізації освіти, наступності та перспективності дошкільної, передшкільної і початкової ланок має міждисциплінарний

□

характер, перебуваючи на перетині проблемних сфер педагогіки, психології, філософії, соціології, фізіології з неоднозначністю їх трактування.

Зміст дошкільної, передшкільної і початкової ланок освіти був предметом наукового пошуку багатьох учених у таких напрямках: упровадження передшкільної освіти в сучасному суспільстві як проміжної ланки в системі дошкільної та початкової освіти (А.Богущ, О.Зима, С.Сажник, Т.Степанова); організаційно-педагогічні умови підготовки дітей до школи (Н.Черепаня); психологічна готовність дітей до школи й оволодіння навчальною діяльністю (Є.Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гончарук, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Кравцов, Є. Кравцова, О. Леонтєв, О. Любчик, Т. Маркова, Н. Менчинська, О. Проскура та ін.); розумовий розвиток дітей і підготовка їх до школи (Т. Бабаєва, Ф. Блехер, А. Богущ, З. Борисова, Є. Водовозова, Г. Лаврентєва, Ф. Левін-Щиріна, В. Логінова, З. Михайлова, М. Морозова, Г. Петроченко, О. Проскура, Є. Тихєєва, О. Усова, Є. Фльорина, О. Фунтікова, В. Ядешко, С. Якименко та ін.); готовність дітей до нової соціальної позиції «школяр» (А. Богущ, Л. Божович та ін.).

Натомість такі актуальне питання сьогодення, як підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності в початковій школі, потребує подальших досліджень.

Водночас у теорії і практиці навчання та виховання дітей старшого дошкільного віку наявна низка суперечностей між:

- необхідністю впровадження інноваційних підходів до реалізації теоретичних і методичних засад в організації передшкільної освіти і традиційним поглядом щодо загальної підготовки дітей до школи;
- потребою консолідації та інтеграції зусиль закладів дошкільної освіти, початкової школи, громадськості і батьків у підготовці дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі та відсутністю наукового й

□
навчально-методичного супроводу взаємодії усіх учасників педагогічного процесу.

Теоретичне і практичне значення досліджуваної проблеми, її актуальність зумовили вибір теми дослідження: **«Підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ.Укладання збірки завдань».**

Мета дослідження: теоретично проаналізувати стан проблеми щодо підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі та впровадити методику підготовки до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ; укласти збірку завдань.

Завдання дослідження:

1. Уточнити поняття «пізнавальна активність» ,«підготовка до навчання в школі», «навчально-пізнавальна діяльність», технології ТРВЗ.
2. Проаналізувати засади технології ТРВЗ, форми та методи
3. Розробити, науково обґрунтувати методику підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ.
4. Укласти збірку завдань з підготовки до навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку засобом ТРВЗ.

Об'єкт дослідження – підготовка до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – зміст і методика підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ.

Методи дослідження. *Теоретичні:* аналіз, синтез, обробка та інтерпретація наукових розвідок із проблеми дослідження для визначення сутності феномена «національно-патріотичне виховання дітей старшого

□ дошкільного віку», уточнення ключових понять дослідження; аналіз освітніх програм, навчальних планів вихователів для з'ясування сучасного стану наступності в підготовці дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі; *емпіричні*: спостереження, анкетування вихователів і батьків, методи діагностування для визначення готовності до навчально-пізнавальної діяльності у школі дітей старшого дошкільного віку;

База дослідження. Дослідження було проведено в Комунальному закладі «Дошкільний навчальний заклад №241» Криворізької міськради. В експерименті було задіяно 24 дитини старшого дошкільного віку та 4 вихователя старшої групи, 36 батьків дітей старшого дошкільного віку.

Практична значущість дослідження полягає в розробленні й упровадженні методики підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі засобом ТРВЗ (укладання збірки завдань). Матеріали дослідження можуть використовуватися вихователями у старших групах закладів дошкільної освіти; у процесі перепідготовки та професійної підготовки, на курсах підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №241» Криворізької міськради.

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційного дослідження висвітлено у збірнику наукових і навчально-методичних праць студентів «Наукові здобутків студентів з дошкільної освіти» кафедри дошкільної освіти Криворізького державного педагогічного університету. Нестеренко Н. Підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ. Укладання збірки завдань.

□
«Наукові здобутків студентів з дошкільної освіти»: зб наукових і навч-метод праць студентва. КДПУ, 2021.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи . Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, збірки завдань з організації навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників засобом ТРВЗ, додатків на 54 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 107 сторінок, із яких 53 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретичний аспект навчально-пізнавальної діяльності

Поняття навчально-пізнавальна діяльність акцентована у багатьох сучасних дослідженнях. Науковці (С.Ладивір, В.Суржанська) розуміють під цим поняттям в дошкільній освіті активність, усвідомлення дитиною необхідності та мети свого навчання; вміння планувати і організовувати свою роботу, виявляти самоконтроль і самооцінку. Тобто оволодіння знаннями і розвиток особистості відбувається лише у власній активній діяльності, у цілеспрямованих зусиллях з отримання запланованого результату з усвідомленням усіх елементів цієї діяльності, а учіння є специфічною формою пізнавальної діяльності.

Одже, складовою навчально-пізнавальної діяльності є пізнавальна активність особистості.

Дослідженнями Л. Буркова, Т. Кондратенко, С. Ладивір, М. Лісіна, Л. Лохвицька, М. Поддяков, О. Проскура, В. Суржанська, Г. Стадник, Т. Ткачук та ін. доведено, що саме у старшому дошкільному віці відбувається передемови інтенсивного становлення пізнавальної активності, начально-пізнавальної діяльності.

□

Аналіз психолого-педагогічних джерел засвідчує, що науковці вказують на тісний взаємозв'язок активності й діяльності, проте порізно розглядають співвідношення цих категорій. Частина вчених розглядають активність як різновид діяльності (Є. Климов), як вищу форму розвитку діяльності (А. Петровський, В. Петровський, М. Ярошевський). На думку інших учених (К. Абульханова-Славська, Б. Ломов, С. Рубінштейн та ін.), активність і діяльність є відносно незалежними одна від одної.

У дослідженнях науковців виділяються різні підходи до розуміння поняття «пізнавальна активність»: як діяльне ставлення людини до сприймання, пізнання і перетворення світу, що виявляється через запитання, прагнення мислити у процесі сприймання, відтворення, розуміння, творчого застосування (О. Савченко); як стан індивіда, який характеризується прагненням до навчання, розумовим напруженням, виявом вольових зусиль у процесі оволодіння знаннями (І. Харламов); як готовність і прагнення до енергійного оволодіння знаннями (Н. Половнікова); як виявлення в навчальному процесі вольового, емоційного, інтелектуального боків особистості (М. Махмутов); як рису особистості, що характеризує її інтерес до знань і готовність оволодівати ними на основі потреби в інтелектуальному розвитку (М. Анцибор) та ін.

Приєдуємось до думки В. Лозової, яка узагальнює поняття пізнавальна активність та наводить розглядає активність як рису особистості, що знаходить вияв у готовності, прагненні до самостійної діяльності, якості її здійснення, виборі оптимальних шляхів для досягнення поставленої мети, виявляючи тим самим своє ставлення до конкретної діяльності та її результатів [22, с. 15].

Глибокий аналіз проблеми пізнавальної діяльності представлено у праці Т. Шамової. На її думку, у багатьох трактовках поняття авторами здійснювався однобічний підхід до його аналізу: пізнавальна активність розглядалась або як діяльність, або як риса особистості у відриві від діяльності. Використання

□
їх у діалектичній єдності дозволяє сформувавши єдиний погляд на поняття основних показників і рівнів пізнавальної активності. Так, Т. Шамова рівні пізнавальної діяльності, пов'язує, по-перше зі ставленням до навчання, яке виявляється в інтересі до змісту і самого процесу діяльності; по-друге, із прагненням засвоїти сутність явищ і оволодіти способами діяльності; по-третє, показником, що характеризує рівень пізнавальної діяльності, є мобілізація морально-вольових зусиль на досягнення мети навчання. Спираючись на ці показники, Т. Шамова визначає три рівні пізнавальної активності: відтворювальна, інтерпретуюча, творча активність [42, с. 52].

В працях К.Крутій, С. Ладивір, В. Лозової, К. Щербакової, Г. Щукіної та інших зазначено, що у розвиткові пізнавальної активності виділяють три рівні: репродуктивний (низький), інтерпретивний (середній) та творчий (високий). В такій же послідовності відбувається і зростання пізнавальної активності.

Так К.Крутій виділяє такі рівні.

Репродуктивний (відтворювальний) рівень розвитку пізнавальної активності, характеризується нестійким інтересом дітей до пізнання, нестійкою увагою, виконанням завдань за зразком або наслідуванням дорослого, небажанням, відмовою від самостійного пошуку. Такі діти важко запам'ятовують вказівки і пояснення дорослого, важко переключаються з рухової активності на розумову, байдуже ставляться до результатів своєї діяльності. В роботі з дітьми з низькою пізнавальною активністю педагог має враховувати те, що таким підопічним необхідно більше часу на обдумування відповіді та переключення з однієї діяльності на іншу [16, с. 52].

Діти, що виявляють інтерпретивний рівень розвитку пізнавальної активності, мають більш стійкий і тривалий інтерес до пізнання, працюють самостійно, але за підтримки педагога, за рахунок задавання навідних

□
запитань. Ця група є найчисленнішою. Діти, що належать до цієї групи виявляють інтерес та активність лише в тих ситуаціях, які зумовлені змістом діяльності та емоційною привабливістю. Вони із задоволенням можуть включатись у нові види діяльності, але, в разі виникнення труднощів, відразу втрачають інтерес, і охоче приймають пропозицію вихователя працювати разом. Стратегія педагога в роботі з відносно активними дітьми полягає в тому, щоб не лише допомогти їм включитися у діяльність, а й підтримувати відповідну емоційноінтелектуальну атмосферу протягом усього заняття. Відчуття радості, піднесення, успіху в ході виконання завдань спонукає дітей повторювати і закріплювати власні досягнення, навіть якщо це потребує певних інтелектуально-вольових зусиль.

Характеризуючи творчий рівень прояву пізнавальної активності, дослідники зазначають, що діти, які умовно віднесені до цього рівня, працюють охоче та тривалий час, самостійно вирішують пізнавальні завдання, шукають власні способи виконання дій, винахідливі, люблять імпровізувати [17, с. 5]. У спілкуванні з дорослими такі діти завжди ставлять багато запитань пізнавального характеру. Дошкільнята з високим рівнем розвитку пізнавальної активності прагнуть з'ясувати будову та призначення предмета, «зазирнути в суть питання», охоче відгукуються на пропозицію знайти інший варіант розв'язання завдання або відповіді на запитання. Будь-яка нова ситуація викликає пошукову активність, діти активно діляться своїми враженнями і думками, скрізь намагаються бути першими, кращими, виконати завдання самостійно. Але разом з тим, таким дітям притаманне й легке розчарування через невдачі, і нудьга, в разі роботи поруч зі слабшими дітьми.

На думку В. Лозової, для визначення критеріїв активності необхідно врахувати:

□

1. Види діяльності (пізнавальна, трудова, суспільна, ігрова), які визначають специфіку виявлення активності.

2. Вольові зусилля особистості в досягненні мети, що дає змогу вести мову про активність потенціальну і реалізовану.

3. Характер діяльності суб'єкта, тобто чому він віддає перевагу – ініціативі, самостійності, творчості чи відтворенню, копіюванню.

4. Стійкість, всебічність, тривалість, динаміку вияву активності.

Ступінь активності визначає уміння суб'єкта максимізувати пізнавальні дії в тому чи іншому виді активності. Все це дозволило автору дійти висновку, що ідеальна модель активності особистості передбачає всебічність, стійкість, творчий характер виявлення на основі позитивної мотивації [22, с. 30-33].

У сучасних дослідженнях (О. Брежнева, Л. Буркова, О. Кононко, С. Ладивір, І. Литвиненко, Б. Мухацька, Т. Ткачук та ін.) означене положення набуває подальшого розвитку. Дослідниками підкреслюється необхідність орієнтації процесу пізнавальної діяльності на розвиток образних форм пізнання світу через дитячі види діяльності, тобто збагачення й максимальне розгортання тих ціннісних якостей, щодо яких дитяча природа найбільш сприятлива.

Проблема оптимізації пізнавальної діяльності, організації ефективного керівництва нею набуває особливого значення як для особистісного розвитку дошкільників загалом, так і для інтелектуального.

У дослідженнях з проблеми розвитку пізнавальної активності дошкільників науковцями підкреслюються різні її аспекти. Зокрема, Т. Ткачук розглядає пізнавальну активність як самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язання пізнавальних завдань, що постають перед нею у конкретних ситуаціях [37].

□

С. Кулачківська та С. Ладивір визначають пізнавальну активність як якісну ознаку діяльності дитини дошкільного віку, властивість самої особистості, стан її готовності до пізнавальної діяльності [21].

В. Суржанська зазначає, що пізнавальна активність дітей дошкільного віку – це така активність, яка формується і розвивається на базі пізнавальної потреби у різних видах діяльності, забезпечує формування цілісного уявлення про оточуючий світ і характеризується наявною пізнавальною орієнтацією дошкільника, ініціативою, самостійністю дитини, інтересом та оригінальністю [34].

Зауважимо, що означені визначення доповнюють один одного, глибше розкриваючи сутність пізнавальної активності й специфіку її проявів у дітей дошкільного віку. За результатами вивчення проблеми можна визначити основні риси пізнавальної активності дітей:

- пізнавальна активність визначається як стан, що передує діяльності й породжує її, як міра діяльності, як риса, якість особистості, як умова розвитку та результат виховання;

- пізнавальна активність – це риса особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності.

Пізнавальна активність дитини з віком змінюється, стає більш цілеспрямованою, проте має чіткі прояви.

Урахування означених теоретичних положень є основою для успішного здійснення педагогічного керівництва пізнавальною діяльністю дітей, створення умов для розвитку пізнавальної активності, сприяння загальному сам, орозвитку дошкільника. За результатами вивчення наукових джерел та аналізу практичного досвіду визначимо основні напрями формування

□
пізнавальної активності дошкільників, як фундаменту навчально-пізнавальної діяльності:

- залучення дітей до різних форм дослідницької, пошукової діяльності;
- збагачення змісту специфічно дитячих форм діяльності (ігрової, навчальної, рухової, практичної, діяльності спілкування);
- цілеспрямований розвиток сприймання як початкового етапу образного пізнання дійсності через включення різних аналізаторів для дослідження властивостей предмета;
- поєднання пізнавальної діяльності на заняттях (в організованих формах діяльності), різноманітних нерегламентованих видів дитячої діяльності та самостійної пізнавальної діяльності;
- забезпечення особистісної активності дошкільників у навчально-пізнавальному процесі;
- індивідуалізація взаємодії педагога з дітьми відповідно до рівнів пізнавальної активності;
- створення розвивального середовища, яке сприяє формуванню у дошкільників допитливості, пізнавального інтересу, ініціативи, творчого мислення, самостійності пізнання тощо.

Отже, проблема підготовки до навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників є актуальною у дошкільній освіті. Визначені особливості пізнавальної активності дітей дошкільного віку перебувають на рівні становлення і в подальшому стають міцним підґрунтям для розвитку пізнання у процесі майбутньої життєдіяльності.

1.2 Організація підготовки до навчально-пізнавальної діяльності як складова процесу підготовки старших дошкільників до школи

□

Освіта, за словами В. Кременя «віддзеркалює соціально-економічні запити країни, стає вагомим ресурсом у конкуруючих ринкових суспільствах, які пришвидшують інноваційний поступ» [15, с.3]. «Сучасна людина вже з молодшого віку об'єктивно змушена бути мобільною, більш гнучкою, поінформованою, критично і творчо мислячою, громадсько активною і відповідальною, а відтак, мотивованою до свого розвитку, навчання, здобуття освіти» [15, с.4-5].

Серед складових феномену процесу підготовки до навчання в школі науковці виділяють загальну та спеціальну підготовленість. Результатом таких процесів є загальна підготовка та спеціальна підготовка. Розглянемо процеси підготовки до навчання в школі.

Готовність дитини до шкільного навчання як комплексне, багаторівневе поняття має свої традиції у психолого-педагогічній науковій літературі (К.Бардін, Б.Блум, А.Богуш, Л.Божович, Г.Ващенко, Л.Венгер, О.Венгер, Л.Виготський, Ю.Гільбух, Н.Гуткіна, Д.Ельконін, Л.Журова, О.Запорожець, Г.Костюк, О.Кравцова, Г.Люблінська, О.Леонт'єв, С.Максименко, В. Мухіна, Н. Нижегородцева, Г.Петроченко, Г.Цукерман, В.Шадриков та ін.).

«Готовність» розглядається як тривалий чи короткочасний психічний стан особистості внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні сили [18, с. 119].

Аналіз психолого-педагогічних словникових джерел визначають феномен «готовність до шкільного навчання» як сукупність морфологічних і психологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, що забезпечує успішний перехід до систематичного організованого шкільного навчання, наголошуючи її обумовленість дозріванням організму дитини, зокрема її нервової системи, ступенем сформованості особистості, рівнем розвитку психічних процесів (сприймання, уваги, пам'яті, мислення) тощо [14, с.73]; психологічна готовність до шкільного навчання визначають як

□
комплекс психологічних якостей, необхідних дитині для успішного навчання у школі [30, с. 209].

У сучасному трактуванні готовність до школи розглядається як певний стан психофізіологічного розвитку особистості дитини в перехідний передшкільний період, який зумовлює формування в неї здатності брати участь у шкільному навчанні. Готовність до школи – це не якість дитини, але якість всієї системи відносин, у яку дитина включена.

Характеризуючи готовність до шкільного навчання, вчені (Н.Нижегородцева і В.Шадріков) мають на увазі такий рівень фізичного, психічного і соціального розвитку дитини, який необхідний для успішного засвоєння шкільної програми без шкоди для здоров'я дитини [18, с.49].

Поняття «готовність до навчання» в трактовці авторів містить фізіологічну, психологічну, соціальну (особистісну) готовність до навчання в школі.

Критерієм фізіологічної готовності, на думку вчених, є рівень фізичного розвитку, стан здоров'я.

Психологічна готовність передбачає розвиток таких сфер, як індивідуально-мотиваційна і волюва; наявність елементарної системи узагальнених знань і уявлень та деяких навчальних навичок і здібностей.

Н.Черепаня змістове наповнення «готовності» трактує як комплексне поняття, у структурі якого визначає і враховує домінантні (стрижневі) новоутворення, що є ключовими для визначення рівня готовності з того чи іншого компонента, – це розвиток логічного мислення, ставлення до навчальної ситуації, організованість, стан здоров'я, навички спілкування [19, с.421].

Дослідження А.Богущ доводять, що підготовка дітей до навчання в школі не може бути ефективною та повноцінною, якщо не враховувати психологічний аспект, тобто стан внутрішньої готовності перейти в нову соціальну позицію школяра, у нову ситуацію розвитку. На її думку,

□
«готовність – неусвідомлений стан організму, сприятливий до сприйняття нової діяльності, інформації, який запобігає виникненню кризових явищ» [10, с. 11].

Вдалий старт дає надію на успішний фініш. Саме успіх сходження до ролі школяра принесе найкращі результати і стане причиною появи у дитини почуття навчального задоволення [10, с. 40].

Загальна підготовленість дітей до школи узагальнює всебічний розвиток дитини і є результатом тривалої спільної роботи сім'ї і дошкільних навчальних закладів та передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з довколишнім світом, тобто фізичну і психологічну готовність.

Загальна підготовка передбачає, за визначенням В. Котирло, підготовку у двох вимірах: готовності до навчання і засвоєння певних знань і готовності до нового способу життя, нової соціальної позиції «школяр, учень» [20, с. 41].

Загальна підготовка передбачає вміння дитини самостійно і відповідально виконувати навчальні обов'язки, бути організованим і дисциплінованим, довільно управляти своєю поведінкою і навчальною діяльністю, знати і дотримуватися правил культурної поведінки, вміти спілкуватися з однолітками і дорослими.

Спеціальна підготовка, зазначає А.Богущ, передбачає озброєння дитини системою знань, умінь і навичок, які надалі забезпечать їй успішне оволодіння змістом навчання в першому класі школи насамперед з основних шкільних предметів (математика, читання, письмо, довкілля, рідна мова). Спеціальна підготовка є підґрунтям, стартовим майданчиком для початку навчання першокласників спеціальних предметів у школі [10, с. 14].

Спеціальна підготовка до школи-насамперед вимагає чіткої організації спеціальних занять для розвитку провідних елементів навчальної діяльності і створення передумов їх подальшого розвитку.

□

Дослідження вчених (А.Богущ, Н.Гавриш, О.Запорожець, В.Котирло, К.Крутій, Н.Кудикіна, С.Ладивір, Ф.Сохін, Т.Тарунтаєва, Н.Шиліна та ін.) засвідчують, що суттєве значення в підготовці дітей до школи мають не стільки спеціальні заняття і вправи, спрямовані на формування у дітей конкретних знань, умінь і навичок, скільки передусім цілісна система фізичного, розумового, морального й естетичного виховання дошкільників у всіх вікових групах дошкільного закладу, спрямована на всебічний розвиток особистості дитини. Учені відстоюють необхідність формування певного рівня готовності дітей до навчання у школі, формування у них різних видів компетентностей відповідно до БКДО.

Відтак, підготовка дітей до школи повинна послідовно і систематично здійснюватися впродовж усього перебування дитини в дошкільному закладі та активізуватись і завершатись у випускній групі дошкільного навчального закладу.

Розглянемо основні складові процесу розумової підготовки дітей до школи, як основного, що сприяє підготовці дітей до навчально-пізнавальної діяльності у школі.

Розумова підготовка дітей до школи передбачає сформованість психічних процесів (пам'яті, мислення, уваги, вольових дій), бажання вчитися, інтересу до засвоєння нових знань; самооцінки, самоконтролю своєї діяльності, вміння долати труднощі у процесі навчальної діяльності; здатність до довільних дій; самостійність і відповідальність.

За твердженням В.Котирло, дитячий садок повинен здійснювати відповідно віку дітей розумову підготовку до школи.

Розумова підготовка за її словами, складається з трьох компонентів:

1) Певний обсяг знань про довкілля: знання про довколишні предмети та їх властивості, явища живої і неживої природи, про людей, їхню працю, деякі явища суспільного життя, моральні норми поведінки тощо.

□

2) Окремі спеціальні знання, вміння і навички такі, як елементарні математичні уявлення та дії, вміння здійснювати звуковий аналіз слів, володіння елементами грамоти, готовність руки дитини до письма тощо.

3) Певний рівень розвитку пізнавальної діяльності, який має вирішальне значення для успішного навчання в початковій школі: розвиток сприймання, пам'яті, мислення, уяви, ступінь довільності пізнавальних процесів, тобто здатність підпорядковувати їх певній навчальній меті [20, с. 41].

Розумову підготовку дітей до школи досліджували: А.Богущ, В.Логінова, П.Саморукова та ін.

В.Логінова зазначає, що в розумовій підготовці дітей до школи особливого значення набуває формування у дошкільників не розрізнених знань, а системи знань, оскільки саме вона «забезпечить високий рівень пізнавальної діяльності як підґрунтя засвоєння дитиною шкільних програм» [23, с. 3]. Особливу увагу вчена звертала на засвоєння дитиною структури знань, під якою вона розуміє «єдність змісту і форми їх існування» [23, с. 4].

У системі знань, за В.Логіновою, центральне місце повинні займати суспільнознавчі знання, оскільки вони виступають і як засіб розвитку пізнавальних процесів, зокрема, мислення і мовлення, і як засіб «розкриття структури трудової діяльності дорослих». Таку систему знань автор пропонує давати дітям з молодшого дошкільного віку, тобто з трьох років, не пов'язуючи її безпосередньо з підготовкою дітей до школи [23, с. 5].

Р.Немов до новоутворень цього віку в інтелектуальній сфері відносить внутрішні розумові дії і операції, коли у дитини з'являється внутрішнє, особисте життя, причому спочатку в пізнавальній сфері, а потім у соціально-мотиваційній. Він підкреслює, що розвиток у цьому й інших напрямках проходить свої етапи, від образності до символізму. Під образністю автором розуміється «...здатність дитини створювати образи, змінювати їх, мимовільно оперувати ними, а символізмом називається вміння

□
користуватися знаковими системами,» ...здійснювати знакові операції і дії математичні, лінгвістичні та інші» [24, с. 167].

Крім того, у пізнавальних процесах учений віддає прерогативу «синтезу зовнішніх і внутрішніх дій, які об'єднуються в єдину інтелектуальну діяльність. У процесі сприйняття цей синтез представлений перцептивними діями, в увазі – умінням управляти і контролювати внутрішній і зовнішній плани дій, у пам'яті – з'єднання, структурування матеріалу при його запам'ятовуванні і відтворенні [24, с.169].

Відносно мислення ця тенденція представлена як об'єднання в єдиний процес наочно-діючого, наочно-образного і словесно-логічного способів розв'язання практичних завдань. У дошкільному віці поєднується уява, мислення і мова. Це поєднання дає можливість довільно маніпулювати образами за допомогою мовних самоінструкцій, що означає розвиток внутрішньої мови.

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання передбачає певний рівень розвитку уяви дитини. Як основа дитячої творчості, уява і фантазія виявляються в різних видах діяльності дитини (малювання, ліплення, конструювання, написання віршів і казок, ігрова діяльність). Високий рівень розвитку уяви, наголошував В.Давидов [13, с. 75], слід розглядати в якості одного з головних критеріїв пізнавальної готовності дитини до навчання в школі. Суттєвою властивістю уяви є вміння цілісно сприймати об'єкти та здатність до перенесення ознак і функцій з одного предмета на інший.

Дослідження Р.Овчарової розширюють зміст поняття готовності дитини до шкільного навчання шляхом уведення таких компонентів, як психологічна й соціальна готовність, наявність шкільно-значущих психофізіологічних функцій, розвиток пізнавальної активності і стан здоров'я [27, с. 208]. До основних параметрів готовності до школи автор відносить планування (уміння організувати свою діяльність відповідно до мети), контроль (уміння зіставити результати своїх дій із поставленою

□
метою), мотивація навчання (прагнення знаходити приховані властивості предметів, закономірності у властивостях довкілля і використовувати їх), рівень розвитку інтелекту дитини тощо.

Підготовка до навчання в школі – відповідальний і важливий період в житті дитини. Вона має відповідати вимогам та критеріям оцінки дошкільної зрілості дитини. Дошкільну зрілість дитини шести років О.Ковшар розуміє як психологічну готовність до систематичного навчання у школі, сформованість базових якостей цілісної особистості, розвиток усіх психічних процесів та специфічних видів діяльності дошкільника, готовність до взаємодії з довколишнім світом[18].

Отже, проблема інтелектуальної, а саме навчально-пізнавальної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі в теорії дошкільної освіти має вагоме значення.

Приєднуємось до думки О.Ковшар навчально-пізнавальну підготовку до навчання в школі розглядаємо як складне багатокomпонентне утворення де оптимально поєднанні такі компоненти: фізичний, психологічний та особистісний, що охоплюють всі основні сфери розвитку дитини. Сукупність їх реального прояву є базовими якостями особистості [18].

Подальший індивідуальний шлях розвитку особистості дитини продовжується в початковій школі. Виникає нова соціальна позиція особистості – учня, яку вона реалізує безпосереднім учасником однієї з форм значимої діяльності – навчальної. Тому для розвитку дитини старший дошкільний вік є середшкільний вік має самодостатнє значення.

1.3. Технологія ТРВЗ, як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності

□

Нами було з'ясовано, що інтелектуальна підготовка до школи сприяє виявленню пізнавальних потреб і мотивів дитини, формує інтерес до навчально-пізнавальної діяльності.

Необхідною умовою формування навчально-пізнавальної діяльності дитини в початковій школі є систематичне і цілеспрямоване озброєння учнів в процесі навчання різноманітними прийомами: за змістом, за функціями та джерелами оволодіння ними.

Найважливішою умовою активізації навчально — пізнавальної діяльності є забезпечення мотивації учіння.

Надійним показником навчально — пізнавальної активності є прагнення дитини за власним бажанням брати участь у навчальній діяльності, в обговоренні розглянутих на занятті, уроці чи під час позакласних занять питань, у доповненнях, у бажанні висловити свою точку зору.

Зосередженість уваги, стійкий інтерес до виконання навчального завдання, інтелектуальна витриманість, прагнення завершити навчальні дії — безумовний показник навчально — пізнавальної активності й інтересу до навчального предмета [42, с. 658].

У кожному виді активності виділяються рівні її виявлення — високий, середній, низький.

Дитина є суб'єктом пізнавальної діяльності, тому в центрі процесу навчання, який має соціально-педагогічні основи, перебуває його особистість з її ставленням до світу, що пізнається, до співучасників навчально — пізнавальної діяльності. Тому головним критерієм ефективності заняття, уроку повинно стати залучення до навчальної діяльності всіх без винятку дітей на рівні їхніх потенційних можливостей.

Однією з найефективніших технологій формування пізнавальної діяльності, а в процесі неї і навчально-пізнавальної є технологія ТРВЗ

□

ТРВЗ - педагогіка ставить за мету формування пізнавальної активності, сильного мислення і виховання творчої особистості, підготовленої до розв'язання складних проблем у різних сферах діяльності. Основа технології – ігри-заняття, під час яких діти знайомляться з навколишнім світом, вчать виявляти суперечності в предметах і явищах та розв'язувати їх.

ТРВЗ докорінно змінює стиль роботи з дітьми, робить їх вільними, вчить думати, шукати, розв'язувати свої проблеми самостійно, а головне, - допомагає педагогам збуджувати пізнавальний інтерес дітей до навколишньої дійсності, до довкілля.

ТРВЗ – це методологія пошуку нових розв'язань, що дає стабільні позитивні результати і не впливає шкідливо на психіку людини.

Необхідність створення винахідницької теорії була описана Генріхом Альтшуллером. Перша публікація по ТРВЗ з'явилася в журналі «Питання психології» у 1956 році. Підхід Г. Альтшуллера був таким: потрібно вивчати не те, що відбувається в голові винахідника, а закони розвитку техніки: наслідком законів технічної еволюції є прийоми розв'язування задач[4].

ТРВЗ-педагогіка ставить за мету формування аналітичного мислення і виховання творчої особистості, підготовленої до розв'язання складних проблем у різних сферах діяльності.

Дитина, яка володіє елементами ТРВЗ, намагається розв'язати свої проблеми без залучення сили, без перевантажень освоює нові знання, розвиває мовлення й мислення.

ТРВЗ – це педагогіка співтворчості, дорослий при цьому – своєрідний поводитир, але й той же час іде позаду. Досвід показує, що на базі програми, за якою працює педагог будь – якої вікової групи, можна впроваджувати методи ТРВЗ, вкладаючи відповідний зміст.

Наводимо основні принципи ТРВЗ, які наведені в досвіді колективу педагогів-вихователів Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №241» Криворізької міськради

□

Основні принципи ТРВЗ

1. Життя – найвища цінність.
2. Початок всього – ідея.
3. Дотримання законів діалектики і логіки, системного підходу та функціонального аналізу, розвитку систем та законів психології.
4. Свідомий відхід від стереотипів мислення, для рішення творчих задач застосовуються ТРВЗ, правила, прийоми та способи вирішення протиріч.
5. Принцип «Сам»: людина повинна сама і завжди виконувати закони честі, сама собі допомагати, сама про себе непокоїтися, сама себе охороняти. Сама приймати рішення. Сама побачити, сама зробити відкриття, сама відчути, сама здогадатися, сама вибрати, сама зробити. В педагогіці принцип «сам» відповідає природному прагненню дитини до самостійності. Дитина краще усвідомлює та запам'ятовує те, що сама для себе відкрила, сама здогадалася, сама створила.
6. Кожну систему можна вдосконалити.
7. Уява та фантазування – основа будь-якої творчої діяльності. Саме з них розпочинається навчання за методикою ТРВЗ і дітей, і дорослих.
8. Немає такої шкоди, яку б , хоча б частково, не можна було б обернути на користь і навпаки.
9. Суперефекти ТРВЗ: - впевненість в тому, що можеш вирішити будь-яку задачу; - кожна дитина може вирішувати дуже складні задачі, володіючи запропонованими прийомами рішення задач.
10. Ідеологія ТРВЗ: Радість в житті можлива, кожен день може і повинен бути щасливим! Навчатися треба із задоволенням! ТРВЗ – це активна оптимістична життєва позиція, яка допомагає дати відповідь на запитання: «Що я хочу?», «Хто я є?», «Що потрібно робити?», «Навіщо це робити?», «Як робити?», «З чого робити?».

Отже, зміст означеної технології полягає у формуванні системного, діалектичного мислення, розвитку творчої уяви, винахідницької

□ кмітливості. Вона дає змогу вихователям не просто розвивати фантазію дітей, а навчати їх мислити системно, творчо, розуміти єдність і протиріччя навколишнього світу, бачити і вирішувати проблеми.

Аналізуючи дану технологію, виділяємо наступні напрямки діяльності:

Рис.1.1.

Отже, успіх упровадження інноваційної технології ТРВЗ сприяє розвитку у дошкільників готовності до навчально-пізнавальної діяльності, здатність до нестандартного рішення; формує пошуково-проблемний стиль мислення ; забезпечує готовність самих педагогів до нововведень; уміння створювати проблемні, нестандартні навчальні і виховні ситуації; оригінальність у всіх сферах своєї діяльності.

Висновки до першого розділу.

□

У сучасних умовах реформування освітньої галузі важливого значення набуває усвідомлення важливості дошкільного віку як унікального періоду розвитку особистості. Серед ознак особистісного становлення та розвитку дитини досліджуваного віку значне місце займає пізнавальна активність. Завдяки активності дитина вступає в життєво необхідні відносини з навколишнім оточенням, спілкування з людьми. За твердженням науковців, активність є ваговою передумовою творчого ефективного навчання. Зрештою, пізнавальна активність – підвалина засвоєння дитиною культурного досвіду людства, вагома умова формування інтелектуальних якостей особистості дошкільника, її самостійності, ініціативності, успішності, творчості, що, своєю чергою, сприяє гармонійному становленню особистості.

Отже, засобами теоретичного аналізу були уточненні поняття «пізнавальна активність» «підготовка до навчання в школі», «навчально-пізнавальна діяльність».

Так, пізнавальна активність – це активність як рису особистості, що знаходить вияв у готовності, прагненні до самостійної діяльності, якості її здійснення, виборі оптимальних шляхів для досягнення поставленої мети, виявляючи тим самим своє ставлення до конкретної діяльності та її результатів.

Ступінь пізнавальної активності визначає уміння дитини максимізувати пізнавальні дії. Окреслено, пізнавальна активність дитини сприяє появі пізнавальної діяльності.

Пізнавальна активність дітей дошкільного віку – це така активність, яка формується і розвивається на базі пізнавальної діяльності. В старшому дошкільному віці з'являється навчальна діяльність. Отже, пізнавальна активність, позитивна мотивація підводить дітей до навчально-пізнавальної діяльності, яка буде провідною в початковій школі.

Описано, що пізнавальна активність є умовою підготовки до навчально-пізнавальної діяльності. Науковці розуміють під цим поняттям в

□
дошкільній освіті активність, усвідомлення дитиною необхідності та мети свого навчання; вміння планувати і організовувати свою роботу, виявляти самоконтроль і самооцінку.

З'ясовано феномени «готовність» та «підготовка» до шкільного навчання. Готовність до школи розглядається як певний стан психофізіологічного розвитку особистості дитини в перехідний передшкільний період, який зумовлює формування в неї здатності брати участь у шкільному навчанні. Готовність – це розвиток логічного мислення, ставлення до навчальної ситуації, організованість, стан здоров'я, навички спілкування.

Навчально-пізнавальну підготовку до навчання в школі розглядаємо як складне багатокomпонентне утворення де оптимально поєднанні такі компоненти: фізичний, психологічний та особистісний, що охоплюють всі основні сфери розвитку дитини.

Одним із засобів активізації пізнавальної активності, підготовки до навчально-пізнавальної діяльності в початковій школі є використання на заняттях та в повсякденній діяльності технології ТРВЗ. Зміст означеної технології полягає у формуванні системного, діалектичного мислення, розвитку творчої уяви, винахідницької кмітливості. в реалізації технології та, найголовніше, в активній навчально-пізнавальній діяльності дитини. Розглянемо методику використання ТРВЗ, як засіб підготовки до навчально-пізнавальної діяльності у школі.

□

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ТРВЗ

2.1 Опис методики використання ТРВЗ в освітньому процесі.

Особливістю дошкільного віку є перевага образних форм пізнання дійсності – сприяння, мислення, уяви. Саме дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку особистості дитини. Тому основним завданням виховання дошкільника є стимулювання і збагачення образних форм пізнавальної діяльності, стверджує С.Ладивір [6,с. 43].

Сучасні дослідники наголошують, що пізнавальна діяльність дітей дошкільного віку має організовуватися так, щоб розвивати образні форми сприйняття світу дитиною. А це можливо через організацію різних видів діяльності, які сприятимуть збагаченню й максимальному розкриттю тих якостей, щодо яких дитяча природа найсприятливіша.

За визначенням А.Гина, ТРВЗ включає в себе:

1. Механізм планомірного перетворення проблеми в образ майбутнього рішення.
2. Механізм подолання психологічної інерції, яка перешкоджає пошуку рішень.

□

3. Широкий інформаційний фонд – конкретний досвід рішення проблем[11].

В основі ТРВЗ-педагогіки лежать:

1. Методики і технології, які дозволяють оволодіти способами активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, мотивації до навчальної діяльності.
2. Методологія, в основі якої особистісно-орієнтований підхід організації освітнього процесу та синергетичний підхід в підборі навчального матеріалу.
3. Виховна система, яка побудована на теорії розвитку творчої особистості

Щоб використовувати у своїй роботі творчі, пізнавальні завдання, педагогу необхідно враховувати такі дидактичні принципи:

1. Принцип свободи вибору.
2. Принцип відкритості. ТРВЗ-педагогіка пропонує використовувати у навчанні відкриті задачі. Не тільки давати дітям знання, але й показувати їх кордони.
3. Принцип діяльності.
4. Принцип зворотного зв'язку. Вихователь під час занять відстежує такі параметри: настрій, ступень зацікавленості, рівень розуміння засвоєного матеріалу.
5. Принцип ідеальності. Ідеальність – це одне з ключових понять ТРВЗ – педагогіки. Ідеальна ідея тим вища, чим більша від неї користь і менші затрати.

Особливості інноваційної технології ТРВЗ:

1. Завжди ставити конкретні цілі.
2. Тримається на цілях, які завжди можна перевірити.
3. Має алгоритм педагогічної дії: 1 крок, 2 крок, 3 крок... - ціль!
4. При виконанні отримуємо один і той же результат незалежно від педагога, який користується цією технологією.

□

В організації освітнього процесу педагогу необхідно дотримуватися певних принципів стимулювання творчої активності дитини. Ці принципи передбачають:

- створення для дитини комфортної психологічної атмосфери, в якій вона може радісно дивуватися власним відкриттям у процесі пошуків нестандартних рішень;

- неприпустимість несхвальних оцінок творчих спроб (педагог повинен забути слова «невірно», «ні це не так», а створити свій власний арсенал стимулюючих до роздумів висловів на кшталт: «Давайте поміркуємо над цією пропозицією», «А яку думку мають інші» і т. п.);

- терпимість до незвичних ідей і запитань, необхідність відповідати на всі запитання дітей тощо.

Отже, для впровадження ТРВЗ необхідна методична підготовка педагогів-вихователів, яка включала інноваційні форми роботи: майстер-класи, тренінги, ділові ігри, педагогічні хвилини.

Така підготовка показала принципову обґрунтованість, доцільність використання інноваційних форм та ефективність їх застосування. Важливо, що під час такої взаємодії відбувається не тільки накопичення знань, а також формується механізм самореалізації вихователя.

Процес взаємодії організований таким чином, що практично всі учасники виявляються втягнутими в процес пізнання, обговорення.

2.2 Методичні рекомендації з підготовки старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності засобом ТРВЗ

В концепції ТРВЗ понад усе стоїть принцип природовідповідності. Завдяки цьому принципу педагог, включаючи дитину в навчально-пізнавальну діяльність, враховує її природні вікові особливості і закони

□
розвитку. Важливим є також думка Л. Виготського про те, що дитина дошкільного віку приймає програму навчання тією мірою, якою ця програма стає її власною.

Технологія ТРВЗ для дошкільників – це організація колективних навчальних ігор, вправ, занять. Вона має на меті не замінити основну програму, за якою працює педагог, а максимально підвищити її ефективність та підготувати дітей до навчально-пізнавальної діяльності на вищих шаблях освіти.

Основа технології – ігри-заняття, підчас яких діти знайомляться з навколишнім світом, вчать виявляти суперечності в предметах і явищах та розв'язувати їх. Передбачається самостійний вибір дитиною теми, матеріалу та виду діяльності.

Наведемо основні принципи, на яких ґрунтується технологія.

Принципи підбору ігор, задач та вправ для занять з розвитку якостей творчої особистості:

- від простого до складного;
- від казкового фантазування до абстрактного мислення;
- від невеличких навантажень (1-2 вправи на заняття) до великих (4-5 і навіть 10-20 задач та вправ), тривалість від 10 хвилин до години, але закінчувати заняття завжди потрібно раніше, ніж зникне зацікавленість у дітей;
- від одиничного до спільного. Від індуктивного мислення до дедукції;
- від спільного до одиничного;
- від поодиноких фактів до пошуку закономірностей;
- від інертності до цікавості та одержимості;
- від інформації до знань;
- від однофункціональності до багатофункціональності;
- від «хочу» до «треба». Від дитячого егоїзму до відповідальності.

□

Принципи організації заняття:

- головний критерій підбору матеріалу – відповідно віку та розвитку;
- на кожному занятті давати вправи для розвитку мислення, моральності, уяви, пам'яті, почуття гумору, вольових якостей;
- через заняття – вправи на розвиток уваги, кмітливості, ігри «Добре – погано»;
- закріплення знань на занятті в 20 хвилин: 2-3 теми, до 10 вправ;
- принцип комфортності навчання, атмосфери взаєморозуміння та радості: «Ми всі розумні!»

Освітнє середовище на заняттях повинно бути пізнавальним, доброзичливим, емоційним; активним.

Основою запропонованої дитині навчально-пізнавальної ситуації є виявлення та розв'язання суперечностей, захоплююча пошукова та аналітична діяльність. Інтеграція завдань пізнавального та перетворювального характеру дозволяє формувати вміння вирішувати задачі як на фантазійному рівні, так і на реальному.

Роботу за технологією ТРВЗ у дошкільному закладі можна поділити на 4 етапи, що містять такі послідовні завдання(Таблиця 2.1):

Етапи організації навчально-пізнавальної діяльності за технологією ТРВЗ

Таблиця 2.1

1 ЕТАП	<ul style="list-style-type: none"> - Вчити дитину знаходити і розв'язувати суперечності; - Представляти системність світу, тобто бачення його у взаємозв'язку його компонентів; - Формувати вміння бачити навколишнє (засоби, можливості,
---------------	--

□

	те, чим можна скористатися в разі необхідності).
2 ЕТАП	<ul style="list-style-type: none"> - Вправляти дітей в винахідливості; - Вчити «оживлювати» за допомогою ТРВЗ предмети та явища, на основі порівняння та аналізу
3 ЕТАП	<ul style="list-style-type: none"> - Вирішувати казкові завдання і придумувати казки; - Складати нові казки на основі добре відомих.
4 ЕТАП	<ul style="list-style-type: none"> - Вчити дитину знаходити вихід з будь-якої життєвої ситуації, спираючись на набуті знання та інтуїцію, використовуючи нестандартні, оригінальні рішення.

Основними методами ТРВЗ, які використовують педагоги у своїй роботі представлені на малюнку 2.1:

□

Спробуємо пояснити обрані методи (Таблиця 2.3)

Опис методів організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку за технологією ТРВЗ

Таблиця 2.3

<p>Метод спроб і помилок</p>	<p>Сутність цього методу полягає у розв’язанні проблемного завдання через добір різноманітних варіантів рішень.</p> <p>Мета: вчити дітей висловлювати будь-які, навіть найнесподіваніші припущення, щоб віднайти компромісний варіант вирішення проблеми</p>
<p>Метод контрольних запитань</p>	<p>Цей метод є удосконаленим варіантом методу спроб і помилок, а також одним із методів активізації творчого мислення.</p> <p>Мета: за допомогою навідних запитань підвести дітей до виконання поставленого завдання.</p>
<p>Метод фокальних об’єктів</p>	<p>Є одним із методів активізації творчої думки, який допомагає зняти психологічну інерцію й віднайти оригінальні вирішення.</p> <p>Визначається будь-який реальний об’єкт з метою його вдосконалення. Довільно обирають кілька інших об’єктів (явищ). До них добираються прикметні характеристики – ознаки (властивості) й переносяться на визначений об’єкт. Так, утворюється зовсім нова, цілком своєрідна фантастична модель.</p>
<p>Метод синектики</p>	<p>Зазначений метод передбачає застосування 4 прийомів, які ґрунтуються на аналогіях: прямій, особистій, символічній, фантастичній.</p>
<p>Мозковий штурм</p>	<p>Використання цього методу сприяє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - подоланню психологічної інерції; - продукуванню максимальної кількості; - нових ідей у мінімальний термін.

□

	<p>Мозковий штурм є колективним пошуком нетрадиційних шляхів розв'язання проблем. Особливість його полягає в тому, що діти у процесі обговорення самі коригують, висловлені ідеї.</p>
--	---

Опишемо більш детально деякі із представлених методів.

Метод фокальних об'єктів (МФО)

МФО найчастіше починають використовувати в дошкільному закладі. Альтернативою методу фокальних об'єктів в початковій школі є метод каталога, запропонований американським психологом Ч.Вайтінгом. Метод МФО полягає в тому, що образ, який вдосконалюють, описують, знаходиться в полі зору, як у фокусі фотооб'єктива, а до нього «приміряють» якості інших, зовсім не пов'язаних з вибраним об'єктом, предметів.

Приклад. Пропонуємо дітям назвати три будь-яких об'єкта. Вводимо умову, за якою один з них був представником природного світу, другий – рукотворного, третій – нематеріальне поняття. На початкових стадіях роботи за цим методом для полегшення вибору виставляємо три рядки карток з зображенням об'єктів (або понять), які відносяться до цих трьох груп. Пропонуємо дітям вибрати по одній з кожного рядка і назвати якомога більше якостей кожного предмета або поняття (явища). Серед них виділяються найхарактерніші для обраних об'єктів. Після чого педагог називає об'єкт, котрий підлягає модифікації, і йому почергово приписують обрані якості, а діти пояснюють, як це буде виглядати, і при яких умовах таке буває.

Наприклад: для модифікації була вибрана звичайна каструля. Свої якості для неї подарують:

- заєць (сірий або білий, красивий, пухнастий, стрибучий);
- будильник (відраховує час, дзвонить в заданий час);

□

- думка (добра, важлива, швидка).

Наша нова каструля вийде така: красива, білого кольору, сама чітко відраховує час приготування їжі, сповіщає про це господарям дзвоником, швидко зістрибує з плити на стіл, щоб зручніше брати руками каструлю, ручки у неї пухнасті.

МФО можна використовувати як в індивідуальній, так і в колективній роботі. На початкових стадіях не слід вимагати у дітей, щоб їхні окремі описи склалися в зв'язну розповідь-опис за всіма ознаками. Достатньо буде лексичного пояснення отриманих словосполучень. Після декількох прикладів описових розповідей, складених в результаті колективного фантазування, наданих вихователем, діти самі з задоволенням описують новостворені об'єкти. Можна запропонувати дітям намалювати новостворений об'єкт. Такі малюнки, як правило, відрізняються індивідуальністю.

Метод аналогій (синектика). Цей метод виник у 50-ті роки ХХ століття, завдяки американцю У.Гордону. Зробити аналогічно – означає зробити щось за тими самими правилами. Багато технічних об'єктів виникло за аналогією зовнішнього вигляду або принципу дії якихось природних об'єктів (біоніка). До аналогій відносяться і яскраві порівняння та вислови у фольклорі, наділення казкових персонажів чарівною силою.

В роботі з дошкільниками використовуються 4 основні види аналогій:

1. *Пряма аналогія* – пошук схожих явищ, процесів, ознак в інших галузях дійсності. Цим методом користуються діти в сюжетних іграх, використовуючи предмети-замінники відсутніх у них предметів. Для роботи за цим методом необхідна наявність достатнього запасу знань в різних галузях. Пряма аналогія використовується в основному в роботі із старшими дошкільниками. Наприклад, добираються аналогії з природного світу, які лягли в основу створення деяких рукотворних об'єктів: вертоліт – бабка, тунель – підземні ходи, які риють кроти, весло для човна – лапки водоплавних птахів, душ – дощ тощо.

□

2. Особистісна аналогія (емпатія) – здатність особистості до співпереживання, до розуміння психічного стану інших людей. Як метод фантазування емпатія передбачає уявлення себе яким-небудь конкретним образом та передачу відчуттів, переживань, настрою цього образу в ситуації наявності певної проблеми. Це відбувається шляхом мовної виразності, міміки та пластики. Завдання з емпатії залежать від віку дитини. Для малюків достатньо обмежитися імітаційними рухами (скакати, як зайчики, літати, як горобчики, гудіти, як паровозик і т.д.). Для 4-5-тирічних дітей завдання ускладнюються. Треба описати та передати мовою стан деяких рукотворних об'єктів («Ти – стільчик, який забули поставити на місце. Що ти відчуваєш?»).

Зі старшим дошкільниками можна відпрацьовувати способи поведінки в певних ситуаціях: «Уяви собі, що ти старенька бабуся, яка ледве пересувається за допомогою палички, а діти, які пробігали повз неї, вибили випадково цю палицю і вона відлетіла в бік від бабусі. Що ти відчуваєш?» Для таких завдань можуть використовуватися герої казок та реального життя.

3. Фантастична аналогія – побудова аналогії при відмові від реальних природних законів та переносу ситуації в казковий світ. До цього виду належать такі типові прийоми фантазування, як збільшення, зменшення, прискорення, уповільнення, оживлення, закам'яніння, подрібнення, об'єднання та інші.

4. Символічна аналогія. До цього виду відносяться такі приклади з літератури та усної народної творчості, як небесний цар, володар морів і т.п.

Для вправ з дошкільниками беруться елементарні порівняння предметів за їхніми властивостями:

- за формою (круглий, як...),
- за кольором (жовтий, як...),
- за розміром (величезний, як...),
- на дотик (тепленький, як...),

□

- за смаком (солодкий, як...).

Чим більше порівнянь підбирають діти, тим краще. Якщо під час такої вправи діти перелічують приклади тільки з одного класу, то на цей клас накладається заборона. Наприклад, «Пухнастий, як курча, пташеня, щеня, кошеня...» Заборона: звірів та птахів більше не називати.

В подальшому такі вправи допоможуть при складанні загадок.

Мозковий штурм (МШ). Це метод активізації уяви, генерації різноманітних ідей, який нагадує звичайну бесіду, але має ряд відмінностей:

- МШ потрібен, коли обговорюється ситуація, з якої, на перший погляд, немає виходу;
- Кожен учасник обговорення має право на висловлювання та може запропонувати свій варіант вирішення проблеми;
- Приймаються будь-які ідеї, навіть абсурдні. Критика та оцінювання «вірно-невірно» виключається;
- Із багатьох ідей вибирається одна для більш детального обговорення;
- Результати обговорення відображаються в продуктивній діяльності: складання казки, малювання, колаж, складання схем або інша творча робота. При цьому важлива не стільки якість малюнків, скільки зміст розповіді про нього. Для більш детального обговорення використовуються уточнюючі питання типу: «Як саме це зробити?»; «Які проблеми при цьому можуть виникнути?»; «Чи можна вирішити проблему з меншими затратами?».

З дітьми дошкільного віку обговорюються ті питання, які мали місце в їхньому досвіді.

На початку роботи за цим методом (МШ) може виникнути ряд небажаних ефектів у поведінці та проявах активності дітей. Для таких випадків можна скористатися рекомендаціями, які пропонуються у таблиці 2.4.

□

**Методичні прийоми організації пізнавальної діяльності дошкільників за
методом « мозковий штурм»**

Таблиця 2.4

Небажаний ефект	Прийоми зняття ефекту
1. Діти відповідають хором. Ніхто нікого не слухає.	а. Будувати систему роботи по навчанню дитини вмінню слухати іншого. б. Ввести правило піднятої руки. в. Ввести правило «скажеш, коли вислухаєш іншого». г. Ввести правило «мікрофона».
2. Діти повторюють ідею, яку вже хтось запропонував.	а. Не фіксувати увагу на повтореннях. б. Знайти протиріччя, які показують недосконалість висунутої ідеї.
3. Проблемна ситуація задана, але діти мовчать. Ідей нема.	а. Звернутися із запитанням до найбільш активної дитини. б. Ввести предмет або картинку до теми, яка обговорюється. в. Підготувати «провокатора» (дорослого або дитину). В суперечку з ним підключати дітей в якості суддів.
4. Ідей багато. Діти детально про них розповідають, так що часу на вислуховування не вистачає.	а. Запропонувати дітям самостійну розробку ідеї в продуктивній діяльності. б. Індивідуальне обговорення кожної

□

ідеї в інший час.

Приклади тем, які можна запропонувати для МШ.

1. *Спасіння казкових героїв*: Колобка від Лисиці, Зайчика від Кози-Дерези, Червоної Шапочки від Вовка, Василини Прекрасної Від Коцюя, Півника від Лисиці, Дюймовочки від старої жаби та її синочка, Кая від Снігової Королеви і т.п.

2. *Вирішення побутових проблем*:

- а) як вибратися з квартири, якщо зіпсовано замок або нема ключів?
- б) в групі закінчилися фарби і папір. Чим і на чому будемо малювати?
- в) відключили електрику. В садочку не працюють електроплити та холодильники, нема освітлення. Як вирішувати ці питання?

3. *Фантастичні ситуації*:

- а) ми опинилися на острові, на якому крім рослин та тварин нікого і нічого нема. Як вижити в таких умовах?
- б) як буде виглядати дитячий садочок для мешканців підводного світу?
- в) як буде виглядати поселення на Місяці для космонавтів, які готуються до міжпланетних подорожей?

При обговоренні виникає декілька проблем у вирішенні задач.

Наприклад, при обговоренні створення поселення на Місяці, виникає відразу багато супутніх проблем: хто і як буде будувати це поселення в умовах невагомості та відсутності повітря; як доправляти на Місяць будівельні матеріали і якими вони повинні бути; як забезпечувати мешканців питною водою та їжею і т.п. Помічниками у виборі тем для МШ можуть стати сюжети казок та фантазія самих дітей.

В початковій школі, зрозуміло, продовжується активізація навчально-пізнавальної діяльності, яка є провідної в цьому віці. Використання

□
технології ТРВЗ продовжується тими ж методичними прийомами, як і в дошкільному закладі, але доповнюється іншими. Опишемо їх.

Метод морфологічного аналізу (МА) з'явився в середині 30-х років минулого століття, завдяки швейцарському астрофізику Ф.Цвіккі, який використав його виключно для вирішення астрофізичних задач. За допомогою цього методу створюються нові образи шляхом вибору та об'єднання різних характеристик. Для зручності всі запропоновані характеристики об'єкта заносяться до таблиці. Наприклад, ми хочемо створити новий образ всім відомого казкового Карлсона. Виділяємо основні критерії, за якими можна охарактеризувати цей казковий образ, та розташовуємо їх в таблиці по вертикалі. Кількість критеріїв обирається довільно. До їх числа можна внести частини тіла, особливості характеру, місце проживання, засіб пересування, одяг тощо. Чим різноматніші будуть критерії, тим цікавіше. Далі абстрагуючись від образу Карлсона заносимо до таблиці в клітинки по горизонталі можливі варіанти обраних критеріїв. Важливо подолати психологічну інерцію, щоб не описувати заданий на початку образ.

Після цього приступаємо до найголовнішого і найцікавішого: довільно обираємо з кожного рядка по одному варіанту так, що утворився новий образ (Таблиця 2.4).

Використання методу морфологічного аналізу

Таблиця 2.4

Вік	Малюк	Школяр	Юнак	Чоловік	Дідусь
Одяг	Лижний костюм	Смокінг	Скафандр	Шорти і майка	Плащ
Помешкання	Гніздо на дереві	Болотяна кочка	Будиночок на даху	Підводна печера	Квартира
На чому пересувається	Пружинка	Повітряні кульки	Ролики	Пропелер	Авто

□

Улюблена їжа	Плюшки	Хот-доги	Жаби	Молочна каша	Варення
Характер	Добрий	Злюка	Капосний	Вередливий	Вигадник

Припустимо, наш Карлсон – злий дідусь, який вдягається в майку та шорти, стрибає на пружині, живе у гнізді на дереві та полюбляє хот-доги. Або вередливий малюк у смокінгу на авто, який живе на болотяній купині і живиться залюбки жабами. Та ще багато різноманітних варіантів. Залишається скласти веселу історію із життя нового героя.

Так можна працювати і з рукотворними або природними об'єктами: придумувати нові ігри, сценарії свят, трудові дії тощо.

Метод каталогу (МК) . Одним з методів, який дозволяє вирішити проблему складання творчої розповіді є метод каталогу (МК), вперше розроблений в 20-ті роки минулого століття професором Берлінського університету Е.Кунце та адаптований для роботи з дітьми.

Для роботи знадобиться будь-яка книга, наприклад, хрестоматія або збірник казок, в якому є прозаїчний текст та майже відсутні ілюстрації. Назва казки «Герої Чудо Місце Спляча красуня Принцеса Принц Фея Прокинулася від поцілунку Палац Рукавичка Миша Жаба Заєць Жили у рукавичці Ліс Гидке каченя Каченя Лебеді Свійські птахи Перетворення в прекрасного лебедя Озеро».

Вихователь послідовно задає дітям запитання, на основі яких будується сюжет, а відповідь діти шукають у книзі, навмання показуючи пальчиком на будь-яке місце в тексті. Слова попадаються різноманітні, ніяк між собою не пов'язані. Тому з'єднання вільно обраних слів та речень породжує цікаві сюжети, несподівані характеристики та порівняння.

Структура більшості казок відома наявністю позитивного та негативного героя, який спричинив зло, боротьба позитивного героя з цим

□

злом. На допомогу і одному, і другому герою можуть приходити друзі або чудеса. Тому бажано використовувати наступну послідовність питань:

1. Про кого складаємо казку?
2. Це добрий чи злий герой?
3. Яке добро (зло) він робив?
4. З ким він дружив?
5. Хто їм заважав?
6. Яким чином?
7. Чим все закінчилося? Як було покаране зло?

Героям дають більш детальні характеристики, вводять нових діючих осіб. Якщо в роботі з текстом трапляється не одне слово, а ціла фраза, яка підходить за задумом, то її можна використати повністю. Робота за таким методом пропонується в групі (2-5).

Отже, ТРВЗ докорінно змінює стиль роботи з дітьми: вчить думати, шукати, розв'язувати проблеми самостійно; допомагає дорослим життєрадісно та винахідливо збуджувати інтерес дітей до творчості, до навчання

3.3. Презентація збірки завдань з підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ

Необхідною умовою формування навчально-пізнавальної діяльності дитини в початковій школі є систематичне і цілеспрямоване озброєння учнів в процесі навчання різноманітними прийомами: за змістом, за функціями та джерелами оволодіння ними.

Найважливішою умовою активізації навчально - пізнавальної діяльності є забезпечення мотивації учіння.

□

Надійним показником навчально — пізнавальної активності є прагнення дитини за власним бажанням брати участь у навчальній діяльності, в обговоренні розглянутих на занятті, уроці чи під час позакласних занять питань, у доповненнях, у бажанні висловити свою точку зору.

Зосередженість уваги, стійкий інтерес до виконання навчального завдання, інтелектуальна витриманість, прагнення завершити навчальні дії — безумовний показник навчально — пізнавальної активності й інтересу до навчального предмета.

ТРВЗ докорінно змінює стиль роботи з дітьми, робить їх вільними, вчить думати, шукати, розв'язувати свої проблеми самостійно, а головне, - допомагає педагогам збуджувати пізнавальний інтерес дітей до навколишньої дійсності, до довкілля.

ТРВЗ – це методологія пошуку нових розв'язань, що дає стабільні позитивні результати і не впливає шкідливо на психіку людини.

ТРВЗ-педагогіка ставить за мету формування аналітичного мислення і виховання творчої особистості, підготовленої до розв'язання складних проблем у різних сферах діяльності.

Дитина, яка володіє елементами ТРВЗ, намагається розв'язати свої проблеми без залучення сили, без перевантажень освоює нові знання, розвиває мовлення й мислення.

В методичній збірці пропонуємо:

- Ігри на формування системного мислення;
- Визначення лінії розвитку об'єкта;
- Ігри на порівняння систем;
- Ігри на виявлення ресурсів об'єктів;
- Ігри на виявлення над- та підсистемних зв'язків;
- Творчі завдання на формування чуттєвості до протиріч

-
- Конспекти занять з використанням методу ТРВЗ (заняття з розвитку мовлення з елементами ТРВЗ для дітей старшого дошкільного віку «Казкова подорож»)
 - Підсумкове заняття з мовленнєвого розвитку та грамоти з елементами ТРВЗ в старшій групі «Повернемо назви казкам»;
 - Інтегроване заняття з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім «Весняна квітка».

Збірника завдань із підготовки старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності у школі укладена за власним досвідом та досвідом роботи колег.

Матеріал методичної збірки можуть використовуватися вихователями у старших групах закладів дошкільної освіти; у процесі перепідготовки та професійної підготовки, на курсах підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти.

Висновки до другого розділу

В другому розділі нами була проаналізована технологія ТРВЗ, як активний засіб розвитку пізнавальної активності, формування пізнавальної діяльності для підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності в початковій школі.

Звернули увагу на підготовку педагогів-вихователів до впровадження в освітній процес технології ТРВЗ та визначили прийоми методичної роботи. Наведені дидактичні принципи технології ТРВЗ за якими організується освітній процес в дошкільному закладі.

Визначили особливості інноваційної технології ТРВЗ: завжди ставити конкретні цілі; цілі, які завжди можна перевірити; алгоритм педагогічної дії: 1 крок, 2 крок, 3 крок... - ціль; при виконанні отримуємо один і той же результат незалежно від педагога, який користується цією технологією.

□

Акцентували, що технологія ТРВЗ для дошкільників – це організація колективних навчальних ігор, вправ, занять. Вона має на меті не замінити основну програму, за якою працює педагог, а максимально підвищити її ефективність та підготувати дітей до навчально-пізнавальної діяльності на вищих шаблях освіти.

Основа технології – ігри-заняття, підчас яких діти знайомляться з навколишнім світом, вчаться виявляти суперечності в предметах і явищах та розв'язувати їх. Передбачається самостійний вибір дитиною теми, матеріалу та виду діяльності.

Презентовані основні принципи, на яких ґрунтується технологія та 4 етапи організації навчально-пізнавальної діяльності засобом ТРВЗ .

Також описана методика організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку за технологією ТРВЗ

Зазначено, що в початковій школі, продовжується активізація навчально-пізнавальної діяльності, яка є провідної в цьому віці. Використання технології ТРВЗ організується за тими ж методичними прийомами, як і в дошкільному закладі, але доповнюється іншими(метод морфологічного аналізу (МА) та метод каталогу (МК).

□

ВИСНОВКИ

Основним завданням сучасної дошкільної освіти, а разом з нею і початкової, є формування, становлення особистості.

Данне завдання визначено в державних документах Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», Закони «Про дошкільну освіту», Концепція «Нова Українська школа», в яких позиціонується також необхідність наукового забезпечення модернізаційних процесів у вітчизняній системі освіти щодо відповідності її сучасним світовим тенденціям на основі принципів наступності та перспективності.

Серед сучасних актуальних питань дошкільної та початкової освіти, виникло питання сьогодення, як підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності в початкових класах.

Метою дослідження було визначено теоретично проаналізувати стан проблеми щодо підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі та впровадити методику підготовки до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ; укласти збірку завдань.

Отже, засобами теоретичного аналізу були уточненні поняття «пізнавальна активність» «підготовка до навчання в школі», «навчально-пізнавальна діяльність», «наступність дошкільної та початкової освіти».

Так, пізнавальна активність – це активність як рису особистості, що знаходить вияв у готовності, прагненні до самостійної діяльності, якості її здійснення, виборі оптимальних шляхів для досягнення поставленої мети, виявляючи тим самим своє ставлення до конкретної діяльності та її результатів.

□

Ступінь пізнавальної активності визначає уміння дитини максимізувати пізнавальні дії. Окреслено, пізнавальна активність дитини сприяє появі пізнавальної діяльності.

Пізнавальна активність дітей дошкільного віку – це така активність, яка формується і розвивається на базі пізнавальної діяльності. В старшому дошкільному віці з'являється навчальна діяльність. Отже, пізнавальна активність, позитивна мотивація підводить дітей до навчально-пізнавальної діяльності, яка буде провідною в початковій школі.

Науковці розуміють під цим поняттям в дошкільній освіті активність, усвідомлення дитиною необхідності та мети свого навчання; вміння планувати і організовувати свою роботу, виявляти самоконтроль і самооцінку.

З'ясовано феномени «готовність» та «підготовка» до шкільного навчання. Готовність до школи розглядається як певний стан психофізіологічного розвитку особистості дитини в перехідний передшкільний період, який зумовлює формування в неї здатності брати участь у шкільному навчанні. Готовність – це розвиток логічного мислення, ставлення до навчальної ситуації, організованість, стан здоров'я, навички спілкування.

Визначено, що саме інтелектуальна готовність до шкільного навчання, як одна із складових психологічної готовності передбачає певний рівень розвитку уяви дитини, творчості, фантазії. Зазначені характеристики виявляються в різних видах діяльності дитини. В старшому дошкільному віці починає формуватись навчально-пізнавальна діяльність. Високий рівень розвитку уяви, наголошував В. Давидов слід розглядати в якості одного з головних критеріїв навчально-пізнавальної готовності дитини до навчання в школі.

Навчально-пізнавальну підготовку до навчання в школі розглядаємо як складне багатокomпонентне утворення де оптимально поєднанні такі

□
компоненти: фізичний, психологічний та особистісний, що охоплюють всі основні сфери розвитку дитини.

Одним із засобів підготовки до навчально-пізнавальної діяльності в початковій школі є використання на заняттях та в повсякденній діяльності технології ТРВЗ.

Були проаналізовані засади технології ТРВЗ, яка сприяє формуванню системного, діалектичного мислення, розвитку творчої уяви, винахідницької кмітливості.

Заслуговує уваги представлена методика підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі засобом ТРВЗ та збірка завдань. Для реалізації методики були впровадженні в освітній процес дошкільного закладу серія занять з підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності засобом технології ТРВЗ; укладена збірка таких занять.

Отже, ТРВЗ докорінно змінює стиль роботи з дітьми: вчить думати, шукати, розв'язувати проблеми самостійно; допомагає дорослим життєрадісно та винахідливо збуджувати інтерес дітей до творчості, до навчання

□

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т.А. Формування пізнавальної активності студентів в умовах блокової організації навчання : автореф. дис. .канд. пед. наук : 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки». Київ, 1995. 25с.
2. Андрасян А. Л. Музично-дидактичні ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку з вадами зору: автореф. дис. ... канд. пед. наук / ПДПУ (м. Одеса) імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2004. 21 с.
3. Артемова Л. В. Соціалізація дитини в родині. *Дошкільне виховання*. 2004. № 3. С. 3–5.
4. . Альтшуллер Г.С. Как стать гением: Жизненная стратегия творческой личности / Г.С. Альтшуллер, И.М. Верткин – Минск, 1994. – 497с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (датазвернення: 29.01.21 р.).
6. Бех І. Д. Концептуальна модель Я-центрованості у вихованні та духовному розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. № 3. (88). 2015. С. 5– 16.
7. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / За заг. ред. О. В. Низьковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
8. Білан О. Розповідання за ілюстраціями. Старший дошкільний вік К.:Шк.Світ,2011.–128с.
9. Богат В. ТРВЗ у дитячому садку. *Дошкільне виховання*. 1995. №1.
10. Богуш Алла. Вибрані науково-педагогічні статті / Упоряд. Л. В. Калуська / За заг. ред. А. М. Богуш. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 304 с.
11. Гин А. А. Приемы педагогической техники .Гомель, 1999. – 8с.

□

12. Валентьева Т. І. Сутність, мета, принципи і форми співробітництва дошкільного навчального закладу з батьками старших дошкільників. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
13. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк; авт. колектив: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін.; наук. ред. Г. В. Беленька, О. А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 304 с.
14. Дошкільна освіта: словник-довідник / Упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: Тов. «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.
15. Енциклопедія освіти / за ред. В.Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
16. Ельконін Д.Б. Пізнавальна активність дітей старшого дошкільного віку. К. 1984. С. 56-61.
17. Жейнова С.С., Курносова К.В. Проблема розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 48. С. 100–106.
18. . Лесіна О. В. Сходінками творчості. Методика ТРВЗ Х.: Вид. група «Основа», 2007. 112 с.
19. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія. Кривий Ріг : Видавець Роман Козлов, 2015. 244 с.
20. Ковшар О. В. Роль партнерської взаємодії дошкільної та початкової ланок освіти в організації передшкільної освіти. Наукові записки Ніжинського державного ун-ту імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2015. № 4. С. 57–63.
21. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.

□

22. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. *Дошкільнє виховання*. 2006. № 11. С. 3-6.
23. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Х.: «ОВС», 2000. 164 с.
24. Павленко А. О. Гармонійний розвиток дитини через казку .Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 112 с.
25. Проскура Е.В. Развитие познавательных способностей дошкольника / под ред. Л.В. Венгера. Київ : Радянська школа, 1985. 128 с
26. Психологический словарь / авт.-сост. Копорулина В.Н., Смирнова М.Н., Гордеева Н.О. Ростов на Дону : Феникс, 2004. 640 с.
27. Мухацька Б. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К., 2001. 41 с.
28. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
29. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академвидав», 2006. 456 с.
30. Проскура Е. В. Развитие познавательных способностей дошкольника / под ред. Л. В. Венгера. К.: Рад. шк., 1985. 128 с.
31. Психологический словарь / авт.-сост. Копорулина В. Н., Смирнова М. Н., Гордеева Н. О. Ростов н/Д.: Феникс, 2004. 640 с.
32. Садова Т.А., Рудакова А.О. Формування пізнавальної активності дошкільників як психологопедагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 49–52.
33. Салабай О. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали. 2013. Вип. 4. С. 1–9.

□

34. Соціолого-педагогічний словник / за ред.В.В. Радула. Київ : ЕксОб, 2004. 304 с.
35. Суржанська В. А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України. К., 2004. 19 с.
36. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 3. 654 с.
37. 11. Телячук В.П. Сходінками творчості. Методика ТРВЗ в початковій школі . Харків. Видавнича група «Основа» ПП «Тріада + », 2007
38. Ткачук Т. А. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку у спілкуванні з вихователем: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К., 2004. 23 с.
39. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; [редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ :Абрис, 2002. 742 с.
40. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С. С. Аверинцев, Э .А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичов и др. 2-е изд. М.: Сов. Энциклопедия, 1989. 815с.
41. Чуб Н. В. Розвиваємо пам'ять / Н. В. Чуб – Х.: «Основа», 2007. – С. 45.
42. Шамова Т. И. Активизация учения школьников. М.: Педагогика, 1982. 208 с.
43. . Шамова Т.И. Активизация учения школьников. Москва : Педагогика, 1982. 208 с.
44. Шелепенко Т.Л. Теоретичні засади проблеми пізнавальної активності і самостійності студентів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія«Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2017. № 2. С. 109–115.

□

45. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років /О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
46. . Яценко А. В. Джерельце творчості. ТРВЗ / А. В. Яценко. – Х.: Ранок, 2011. –176с.

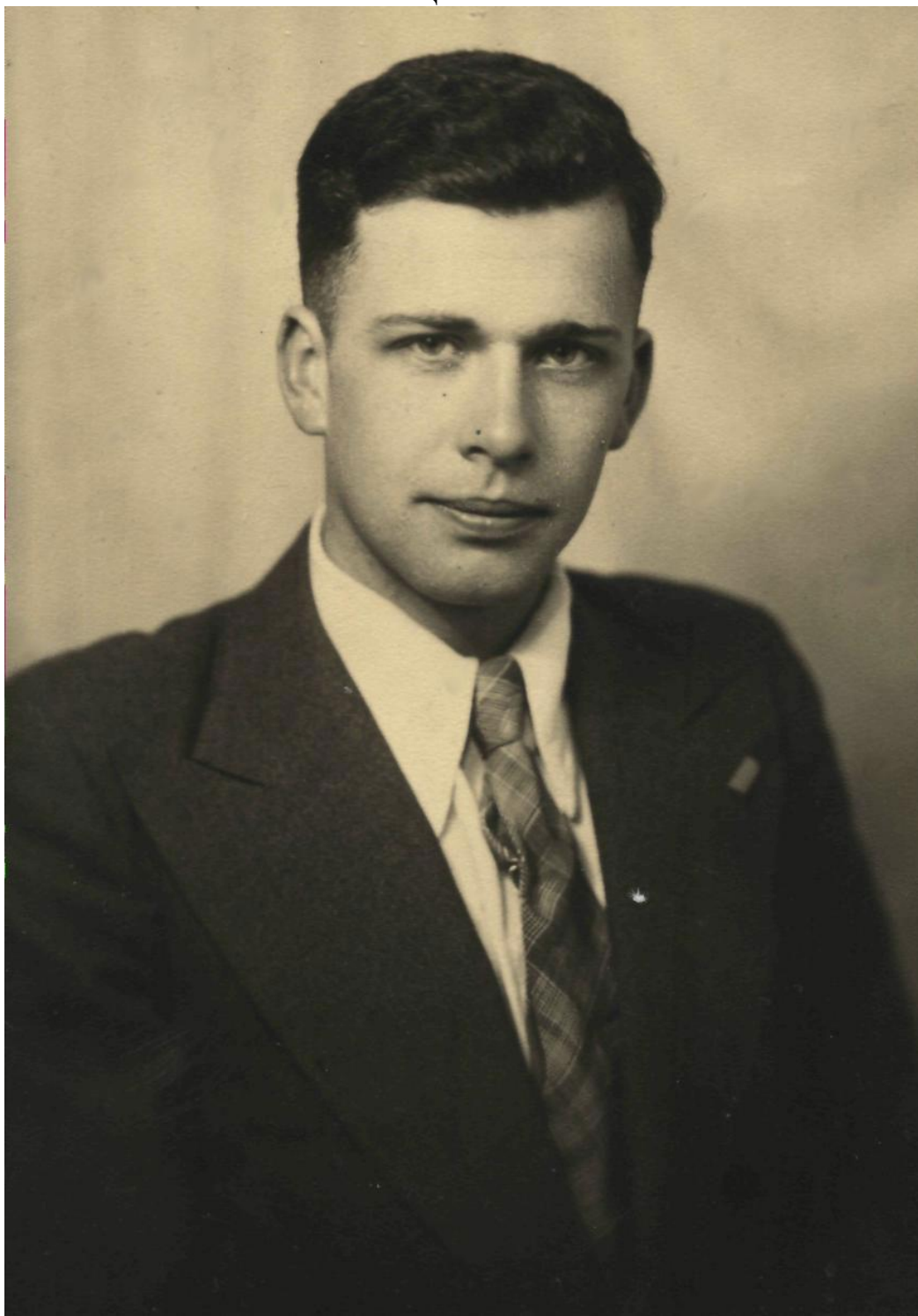
□

ДОДАТКИ

Додаток А

Консультація для вихователів

ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ТРВЗ

□

***Генріх Саулович Альтшуллер, засновник Теорії розв'язання
винахідницьких завдань (ТРВЗ)***

Генріх Саулович Альтшуллер, засновник Теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ), народився 15 жовтня 1926 року у Ташкенті. Його батьки – вихідці з Баку. Батько працював в редакції газети «Зоря востока». Коли хлопчику виповнилось 5 років, сім'я повернулася до Баку. У цьому місті він прожив практично все життя.

Хлопчик дуже рано потрапив до бібліотеки, з задоволенням читав наукову фантастику. Мріяв стати моряком. У 8-му класі вступив до воєнно-морської спецшколи. Коли почалась війна, весь випуск школи забрали на фронт. Генріх був на рік молодшим за всіх, тому його залишили. Довелось повернутись до звичайної школи, де хлопець відвідував воєнно-морський та хімічний гуртки. В результаті об'єднання робіт з'явився катер з хімічним двигуном... Ще він хотів побудувати Наутиліус або інший апарат, щоб плавати під водою. Але потрібне було розріджене повітря, яке теоретично неможливо отримати без розрідження. Альтшуллер знайшов вихід, використавши перекис водню, який для виділення кисню достатньо було підігріти. Так ще в школі хлопець отримав авторське свідоцтво на свій перший винахід.

Після закінчення школи його забрали в армію. Потрапив у запасний стрілецький полк, а потім – у льотне училище. Закінчення училища співпало з закінченням війни. Г.С. Альтшуллер попросив направити його в Баку до воєнно-морської флотилії, де він почав працювати у патентному відділі. Довелось багато винаходити самому та навчати цьому інших. Дуже часто за допомогою звертались люди вдвічі або втричі старші молодого чоловіка. Як їм допомогти? Генріх кинувся в бібліотеки, переглянув велику кількість літератури в пошуках порад, правил, як винаходити, і нічого не знайшов.. З'ясувалось, що навчати було нічому. Виникла необхідність вивчити або створити самому прийоми винахідництва. Таким чином він вийшов на велику, виключно важливу для всього людства мету – створити метод, який

□ дозволяє кожному навчатись винаходити, розв'язувати творчі завдання в різних галузях людської діяльності. І всі подальше життя Г.С. Альтшуллер підпорядкував досягненню цієї мети. Але, на відміну від психологів, які вивчали винахідника, він почав вивчати самі винаходи. Дослідник шукав відмінності сильних винаходів від слабких, як критерій, використовуючи **протиріччя**. Проаналізувавши весь фонд авторських свідоцтв та патентів, він виявив **типові прийоми розв'язання технічних протиріч**, які і склали основу **Теорії розв'язання винахідницьких задач (ТРВЗ)**. Тобто, ТРВЗ – це технологія, яка навчає новим прийомам винахідництва; технологія, якій можна і потрібно навчати.

В 1948 році, коли було отримано перші результати, Г.С. Альтшуллер разом з товаришем, написали листа Сталіну, в якому пропонували заходи з покращення винахідництва в країні як одного з шляхів боротьби з післявоєнною розрухою, та звинувачували у бездіяльності тогочасного Голову Ради Міністрів. Не дивно, що відповіддю на лист став арешт, безпідставні звинувачення, вирок -25 років таборів. Робота над ТРВЗ не припинялась і в таборах, не зважаючи на голодне існування, нелюдські умови життя, неможливість ведення записів. Але, на думку Альтшуллера, саме ТРВЗ допомогла йому вижити: першими гинули ті, хто зламався, змирився з безвихіддю і втратив мету, сенс життя.

В 1953 році, після чергової відмови про помилування сина, мати Генріха покінчила життя самогубством. Батько помер ще раніше. А в 1954 році Г.С. Альтшуллера було повністю реабілітовано. У 1956 році в журналі «Вопросы психологи» вийшла перша стаття з викладенням основ ТРВЗ. Після повернення з каторги Альтшуллер влаштувався на завод сталевих канатів, працював в редакції газети «Бакинский рабочий», потім в Міністерстві будівництва. Закінчив інститут. З кінця 50-х років Альтшуллер – письменник-фантаст. Він писав фантастику під псевдонімом Генріх Альтов.

□

Однак поступово робота над **Теорією розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ)** витіснила фантастику і стала основною справою в житті.

В 1989 році була створена Всесоюзна Асоціація ТРВЗ, президентом якої було обрано Г.С. Альтшуллера. В 1998 році створено Міжнародну Асоціацію ТРВЗ з штаб-квартирою в Санкт-Петербурзі. Зараз ТРВЗ вивчають не лише інженери, але й лікарі, вчителі, соціологи, біологи, журналісти, підприємці **концептуальні положення технології ТРВЗ:**— всі, кому доводиться в своїй роботі вирішувати творчі завдання.

Психолог Л.О. Макрідіна виділяє такі

- теорія – каталізатор творчого розв'язання проблеми;
- знання – інструмент, основа творчої інтуїції;
- творчими здібностями наділена кожна людина (винаходити можуть всі);
- творчості треба навчати всіх!
- Творчості, як і будь-якій діяльності, можна навчитися.

Головні принципи ТРВЗ:

- розв'язання суперечностей;
- системний підхід (вміння бачити навколишній світ у взаємозв'язку всіх його елементів);
- вміння віднайти необхідний у даній ситуації резерв.

На початку ХХІ століття в теорії і практиці навчання та виховання особливо гостро стоїть питання про розвиток творчих здібностей вихованців. Адже ще В. Сухомлинський зазначав: *«Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Ми повинні вчити і виховувати так, щоб дитина почувала себе шукачем і відкривачем знань...»* Це спонукало розглянути ТРВЗ на предмет використання в дошкільних закладах та школах. На основі ТРВЗ розроблено методи, завдяки яким педагог разом з дітьми може знаходити логічний вихід з будь-якої ситуації, а вихованець – грамотно вирішувати свої проблеми.

□

Методи:

- прийоми фантазування;
 - метод асоціацій чи каталогу;
 - мозковий штурм;
 - метод фокальних об'єктів;
 - морфологічний аналіз (метод фантограм);
 - «Так – ні»;
 - моделювання маленькими чоловічками;
час,
- метод фантастичної проблеми;
 - біном фантазії;
 - оксюморон;
 - символічна сенектика;
 - «Добре-погано»;
 - метод емпатії;
 - метод оператор РЧВ (розмір,
вартість)

□

Додаток Б

Підгалузь ТРВЗ - РТУ (розвиток творчої уяви)

Оволодіти методом ТРВЗ в повній мірі в дошкільному віці важко у зв'язку з недостатнім життєвим досвідом дошкільняти. Але в цьому віці слід приділити особливу увагу розвитку творчої уяви та фантазії, як основи будь-якої творчої діяльності. Саме дошкільний вік життя людини найбільш чутливий період для розвитку творчої уяви та фантазії. «Уява, – зазначає психолог О.М.Дьяченко, – це ніби той чутливий музичний інструмент, оволодіння яким відкриває можливості самовиразу, вимагає від дитини знаходження і виконання власних задумів і бажань». Дослідження психологів показують, що уява дитини розвивається поступово, з накопиченням нею певного досвіду. Всі образи уяви, якими б чудернацькими вони не були, засновані на тих уявленнях і враженнях, які дитина отримує в реальному житті.

Підгалузь ТРВЗ - розвиток творчої уяви (РТУ) допомагає дітям і дорослим вивільнятися, розмірковувати, шукати, самостійно розв'язувати свої проблеми. У дитини зникає острах діяти з будь-яким предметом, з'являються уявлення про те, як використовувати його не тільки за прямим призначенням. Предмет і навіть явище усвідомлюються дитиною багатofункціональними, таким, що знімає масу проблем у грі, побуті, спілкуванні.

Уява може творчо перетворювати дійсність, її образи гнучкі, рухливі, а їх комбінації дозволяють досягати нових і несподіваних результатів. Розвиток цієї психічної функції є основою для вдосконалення творчих здібностей дошкільнят. В житті малюка уява виконує іншу функцію, ніж у житті дорослого. З її допомогою діти пізнають навколишній світ і самих себе. Як і будь-який психічний процес уява піддається цілеспрямованому управлінню.

Прийоми для вдосконалення творчої уяви малюка

□

1. Використання заміників предметів. Якщо уважно придивлятися до дій малюків, легко помітити, що в своїх іграх діти часто застосовують заміники предметів, яких в них не вистачає тобто проявляють творчість. При цьому подібність предметів-заміників з предметами, які вони замінюють з віком дитини меншає. Використовуємо цю природну здатність дитини і допомагаємо їй оперувати різними заміниками предметів. Такими заміниками можуть бути інші предмети, геометричні фігури, знаки і таке інше. Наприклад, обігруючи з малюками казку «Колобок», використовуємо в «ролі» діда й баби відповідно великий і трохи менший прямокутники, маленький кружечок – Колобок, маленький квадратик – пеньок, на якому він співав, овал – заєць, більший овал – вовк, великий квадрат – ведмідь, трикутник – лисичка, замість дерев та кущів великі та маленькі шестикутники. Навіть найменшим це зрозуміло і малюки з захопленням грають в таку гру. А для більш старших ці заміники можна використовувати для складання алгоритму казки. Можна діяти двома варіантами: спершу діти визначають, хто є хто, тобто яким предметом замінено якого героя, потім вихователь викладає ланцюжок фігур, а діти за ним відтворюють послідовність подій. У другому варіанті після розповідання казки або оповідання дається дітям завдання самим скласти схему подій за допомогою умовних позначок. За другим варіантом умовні позначки можуть придумувати самі діти і, можливо, вони вас приємно вразять своєю винахідливістю.

2. Здійснення "опредмечування" невизначеного об'єкту. Дуже подобається малюкам гра «На що схоже?». Під час гри вихователь демонструє картки з різними фігурками, які не схожі на реально існуючі предмети (різноманітні лінії, форми), а діти називають предмети або тварин, яких ці фігурки їм нагадують. Можна роздати листочки з такими фігурками та лініями кожній дитині і попросити «оживити» їх. Таку ж гру можна проводити вивчаючи

□

геометричні фігури. Тоді, наприклад, звичайний трикутник може стати ковпаком клоуна, платтям ляльки, куполом церкви, дзьобом птаха і т.п.

3. Створення образів на основі словесного опису або неповного графічного зображення. Діти люблять відгадувати загадки. Це заняття приносить їм не тільки задоволення, але й користь. Загадки розвивають логічне мислення дитини, її уяву, а саме здатність відтворювати за словесним описом образ об'єкта, який слід відгадати. Потім пропонуємо дітям самим складати загадки за певним алгоритмом. Це навчає їх виділяти основні якості об'єкта.

Ця здатність дуже важлива для майбутньої навчальної діяльності дитини. Чим краще у дошкільнят розвинута здатність до створення таких образів, тим точніші і стійкіші уявлення у нього виникають. Для розвитку цієї здатності ми використовуємо спеціальні завдання, як от: створити образ об'єкта за його словесним описом (наприклад, вихователь описує словесно вантажівку, яку діти викладають за його описом з лічильних паличок та кружечків); відтворити цілісний образ об'єкту на основі сприйняття однієї або кількох його частин (ігри «Збери картинку», «Звідки клаптик?»).

4. Оперування уявними образами простих багатовимірних об'єктів (просторова уява). Займаючись з дітьми інтелектуальними іграми Нікітіних, такими, як «Унікум», «Цеглинки», «Кубики для всіх», ми сприяємо розвитку не тільки логічного та математичного мислення, а й розвиваємо їхню просторову уяву. Тут також стануть в нагоді такі ігри, як «Серветки з орнаментом» (на малюнку в куточку зображено згорнуту навпіл або вчетверо серветку з візерунком, треба визначити, якому з трьох зображень серветки розташованих нижче вона відповідає), «Розгортки» (співвідносити об'ємні предмети з розгорнутим зображенням).

5. Підпорядкування власної уяви певному задумові, створення та послідовна реалізація плану цього задуму.

Такі вміння являються підготовкою до колективного створення казкових історій. Для розвитку цих здібностей використовуємо заняття з аплікації,

□
ліплення та конструювання, коли робота складається з декількох послідовних дій. Лише послідовна реалізація може привести до виконання задуманого. Дуже важливо розвинути цю здатність, навчити не просто безцільно і уривками фантазувати, а реалізовувати свої задуми, створювати хоч невеликі і нескладні, але закінчені вироби (аплікації, конструкції і т. п.). Навчання цього вміння складається з таких етапів:

- етап демонстрації плану: ви показуєте, як складати план (схему) готового виробу (конструкції);
- етап самостійного «читання» плану: дитина вчиться «читати» складений вами план (схему) і створювати на його основі власний виріб;
- етап самостійного складання плану: дитина сама складає план (схему) власного виробу (твору).

Способи навчання фантазуванню

Чи можна навчитися фантазувати? Психологи виділяють декілька традиційних способів створення нових образів, нагадаємо їх.

1. Аглютинація – створення нового образу шляхом з'єднання частин образів або уявлень, які вже існують. Прикладом є образи русалки, кентавра, сирени. В роботі з дошкільнятами використовується гра «Фоторобот»: одна дитина малює голову будь-якої тварини, інша – тулуб, третя - ноги або хвіст. Можна малювати на одному аркуші, закриваючи від наступного учасника гри готові частини. Інший варіант гри - з'єднувати вирізані деталі з дитячих малюнків або з листівок чи журнальних ілюстрацій аплікативно. Так грають, створюючи нових казкових героїв, коли в резерві пам'яті дошкільнят є достатня кількість казок,

2. Акцентування – створення нових образів шляхом підкреслення тих або інших рис. Окремі деталі можна збільшувати або зменшувати до будь-яких меж, підкреслюючи ті або інші особливості форми (створення шаржів та карикатур). З дошкільнятами можна пограти, в словесну гру: «Що виросте у

□

того, хто полюбляє підслуховувати чужі розмови (вуха), лізти в чужі справи (ніс), підглядати за іншими(око), пліткувати про інших і т.п.?»

3. *Гіперболізація* – зміна предмета в розмірах, виділення його окремих частин (таке спостерігаємо у казкових героїв: Маленький Мук, Карлик Ніс, Аліса в Країні Чудес). Цей прийом можна використовувати при обговоренні різних казкових або фантастичних ситуацій, як допоміжний засіб для подолання різноманітних перешкод (Дюймовочка стала більша за жабу; братик Іванко став розміром з мишку, щоб втекти з хатинки Баби Яги).

Спільною рисою між всіма прийомами стимуляції уяви є намагання максимально змінити реальну ситуацію. І цим прийомам теж треба навчати дитину.

Формування основ системного мислення дошкільників

Одним із важливих завдань сучасної педагогіки, в тому числі і дошкільної, є не стільки повідомлення нових знань, скільки їхня систематизація, вироблення вмінь самостійно здобувати та вільно використовувати інформацію.

Вміння системно мислити обов'язкова умова при обробці інформації.

Завдання педагога організувати роботу з дітьми таким чином, щоб вони вміли працювати з будь-якими інформаційними полями, володіли способами мислення, які дозволяють будувати свої класифікаційні структури, систематизувати об'єкти матеріального та духовного світу, вирішувати творчі задачі.

Коли таку роботу розпочинають з найменшими вихованцями, необхідно пригадати, що процес пізнання світу базується на чуттєвому сприйнятті. Ще у немовляти проявляється здатність до обстеження об'єктів оточуючого середовища. Тому, перш за все, необхідно формувати у дитини систему дій спрямованих на обстеження, яка проводиться за певним алгоритмом, коли послідовно задіюються всі аналізатори: зір, нюх, слух, смак, дотик. Такий алгоритм кожен вихователь може скласти собі сам. Головне, щоб він був

□
 чітким та послідовним. Наприклад, на око визначаємо: колір, розмір, форму, розташування частин об'єкта; на нюх – наявність чи відсутність запаху, на слух – як звучить; природний, неприродний або музичний звук; на смак (якщо це можливо та небезпечно) – солодкий, кислий, ніякий і т.п.; на дотик – після погладжування, торкання, обмацування, зважування в руках, надавлювання визначаємо відповідно – температуру, сухість-вологість, вагу, гладкий- шорсткий, м'який-твердий, сипкий, крихкий, щільний тощо. Повне уявлення про об'єкт та його сенсорні характеристики утворюється при синтезі накопиченого досвіду за безпосереднім сприйняттям.

Робота по формуванню сенсорних уявлень не повинна обмежуватися певним видом занять. В процесі спостережень на прогулянці, в спілкуванні під час режимних моментів (прийняття їжі, одягання, підготовка до сну) бажано включати систему відповідних запитань, розглядання картинки у новій книжці. Обов'язково згадати про це під час малювання або складання оповідань та казок. Здатність виділяти велику кількість ознак об'єктів матеріального світу, не тільки явних але й прихованих, може стати одним з показників рівня творчої уяви дитини.

Діти більш чутливі до сприйняття світу в єдиній системі, ніж дорослі. Особливість дитячого мислення – пов'язувати все і в усьому. Саме в цьому криється причина невірних, на думку дорослого, висновків та суджень дошкільнят, це є джерелом дитячого словотворення.

Чим молодше діти, тим більш дієвим для них є ігровий мотив, тому що саме в грі діти отримують незалежність, можливість імпровізувати, добровільно приймати певні правила та закони. Тому саме в грі знання, які діти отримують протягом активного пізнання оточуючого світу, закріплюються та виходять на рівень навичок.

В теорії формування сильного мислення (одного з напрямлень ТРВЗ) є таке поняття як системний оператор. Він являє собою дев'яти екранну схему сильного мислення:

□

Н/с	н/с	н/с
С	с	С
п/с	п/с	п/с

Минуле

Теперешнє

Майбутнє

У цій схемі кожна клітинка має своє значення.

С – система, тобто об'єкт, який знаходиться у центрі уваги.

Кожна система має своє минуле і майбутнє, має певну функцію (тобто та робота, яку вона виконує). У кожної системи є набір властивостей, але ці властивості можуть змінюватися з розвитком системи.

Н/с – надсистема, найближче оточення об'єкта.

У кожної системи є багато надсистем. В залежності від того, як сформульована задача, в якості надсистеми може розглядатися клас об'єктів, до якого ця система належить (наприклад, С – ромашка, надсистема – квіти; С – стілець, надсистема - меблі), місце знаходження (для ромашки – квітник або ваза; для стільця – меблевий гарнітур чи кімната).

П/с – підсистема, структурна одиниця системи.

Виділення підсистем (частин) теж залежить від умов задачі. Наприклад: в системі «людина» можна в якості підсистем розглядати:

- частини тіла, якщо мова йде про анатомічну будову;
- почуття та емоції;
- риси характеру, коли обговорюються питання моралі або культури спілкування.

Тобто підсистема виділяється на основа тієї ознаки, котра має значення в конкретній ситуації.

Робота з системним оператором сприяє формуванню у дитини вміння аналізувати та описувати систему зв'язків будь-якого об'єкта матеріального світу: призначення (функцію), динаміку розвитку за певний відрізок часу, його ознаки та будову, потребу у змінах та вдосконаленні (для об'єктів рукотворного походження). Як додатковий ефект на основі роботи по

□

формуванню системного мислення з'являється навичка побудови різного роду класифікацій за певною ознакою.

В роботі з дошкільнятами системний оператор має назву «Чарівний екран», котрий виготовляється з картону (60х60 см). На ньому розташовують 9 прозорих кишеньок (15х15), куди розкладаються картки з малюнками.

Наприклад: (в кишеньках відповідні малюнки)

Гніздечко на гілці	Яблунька з гніздечком	Фруктовий сад
Яечко	Синичка	Синичка з пташенятами
Шкаралупа, жовток, білок	Голова, тулуб, хвіст, дзьоб, лапки	Одна велика голова, три маленьких, і т.д.

Вміння робити системні розкладки відпрацьовується в іграх.(див. додатки)

Формування основ діалектичного мислення дошкільників

Сучасними психологічними дослідженнями доведено, що основи діалектичного способу мислення закладаються з чотирирічного віку. Тому перед педагогами дошкільних закладів постає завдання: створення оптимальних умов для розвитку у дітей основних розумових операцій діалектичного характеру.

Діалектичне мислення - це творче мислення. Продуктом творчості є не тільки і не стільки результат розв'язаної задачі, скільки розумовий процес, який проводила дитина в процесі її рішення.

Сучасними професійними винахідниками багатьох країн з успіхом використовується алгоритм розв'язання винахідницьких задач (АРВЗ), але при цьому виникають труднощі з подоланням стереотипів мислення. Цей процес мав би бути набагато легшим, якби способи діалектичного мислення були засвоєнні людиною ще в дитинстві.

□

В розв'язанні винахідницьких задач основне місце займає робота з протиріччями. У навчанні дітей дошкільного віку роботі з протиріччями ставляться наступні задачі:

- формувати чуттєвість до проблемних ситуацій;
- вчити знаходити об'єкт, до якого ставляться претензії;
- виявляти суперечливі якості у цього об'єкта;
- знаходити об'єкти, котрі «потребують» наявності цих суперечливих якостей;
- формулювати протиріччя;
- знати способи розв'язання протиріч;
- застосовувати способи розв'язання протиріч у винахідницькій задачі;
- оцінювати отримані рішення та вибирати найкраще для конкретної ситуації;
- формувати вміння здатності до рефлексії.

Основним засобом навчання дошкільників роботі з протиріччями є система творчих завдань. Вони складають три групи:

- творчі завдання на формування чуттєвості до протиріч;
- творчі завдання з навчання формулювання протиріч;
- творчі завдання з навчання способам розв'язання протиріч.

Під словом «завдання» розуміють певне керівництво до дій. «Творче завдання» передбачає одну або дві розумових дії діалектичного характеру, які необхідно виконати з об'єктом або його ознаками.

Розвивати у дітей чуттєвість до протиріч необхідно з завдань, які побудовані на обговоренні реальних об'єктів та явищ природи. Потім переходити до обговорення об'єктів описаних у художніх творах

Типові прийоми фантазування («фантограма»)

□

В казках та фантастичних оповіданнях зустрічається багато різноманітних прийомів фантазування. Засновані вони на фізичних перетвореннях об'єктів, їх частин, ознак, місць подій.

Таблиця №4

Типові прийоми фантазування	Приклади літературних творів	Рекомендації щодо організації роботи з дошкільниками
Зміна розмірів (збільшення, зменшення)	Ріпка, Дюймовочка	При перетворенні об'єкту задавати критерії розміру (великий, як...). Обговорювати, які проблеми та вигоди приносять такі зміни.
Зміна будови (ділення - об'єднання)	Скатертина-самобранка, Капітошка, Лошарик, Русалка	Обговорювати, які об'єкти спершу задані, їхні частини, можливі комбінації. Для готового образу продумати спосіб життя, сферу застосування.
Зміна рухливості (оживлення - зкам'яніння)	Пічка та відра у Омелька, кам'яна квітка, Снігуронька, Колобок, Буратино	Вирішення проблемних ситуацій, з котрими зіткнулися герої у зв'язку зі змінами.
Спеціальне та універсальне чаклунство	Чоботи-скороходи, килим-літак, чарівна паличка, золота рибка,	Зазвичай бажання не просто виконується, а має обмеження (умова

□

	Шапка-невидимка, квітка-семицвітка і т.п.	виконання, кількість: три бажання і т.п.
Перетворення властивостей часу	Карлсон – «чоловік в розквіті сил». Казка про загублений час. Маленький принц.	Обговорювати можливі перетворення об'єкта в часі.
Прийом «Навпаки»	«Плутанина» К.І.Чуковського – все відбувається навпаки.	У об'єкта розглядаються протилежні функції або ознаки.

В прийомі по перетворенню часу існує декілька операцій:

1. Зміна швидкості плину часу (прискорення або уповільнення): казка «Про Котигорошка», який виріс за декілька годин.
2. Зворотній плин часу: казка про молодильні яблука, які повертають молодість.
3. «Машина часу» - подорож в часі.
4. Плутанина часу – хаос у звичному порядку подій та справ.
5. Зупинка у часі: у багатьох казкових героїв не змінюється вік.
6. «Дзеркало часу» - аналіз послідовності подій відносно власної життєвої лінії.

Будь-який об'єкт, обраний довільно або за бажанням дітей, можна провести через усі типові прийоми фантазування. Утвориться велика кількість нових образів, а деякі знахідки можуть надихнути до винаходів.

Для того щоб дитина мала розвинену уяву, її постійно треба в цьому тренувати.

□

Додаток В

**«Найважливіше завдання цивілізації –
навчити людину мислити» Т.Едісон**

Ділова гра

«Творчий педагог - творчі діти»

Мета: ознайомити педагогів з проблемою розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку; розкрити теоретичні основи; виробити практичні навички.

Матеріал: різнокольорові квіти виготовлені з паперу, вази, маркери.

Хід гри:

(Вихователі стоять у колі)

Ведуча: Рада вас вітати на засіданні ділової гри на тему: «Творчий педагог – творчі діти!». Хочу, щоб на цьому семінарі у всіх вас був гарний настрій, бажання проявити власну творчість і бажання розвиватися, сприймати нову інформацію. А для того, щоб ми отримали заряд енергії на весь час нашого засідання пропоную подарувати один одному квіточку, адже квіти для нас жінок – завжди гарний настрій.

Вправа «Подаруй квітку»

(У ведучої на розносі квіти різного кольору виготовлені з паперу.)

Ведуча: Станьте будь ласка в коло, оберіть квітку, яку б ви хотіли подарувати. А тепер подаруйте, по черзі, квітку своїй сусідці зліва та зробіть їй комплімент.

Ведуча: Ось ви всі отримали порцію гарного настрою та квіточку в подарунок. Ви, мабуть, помітили, що квіти, які ви одна одній подарували різного кольору, а на столах стоять квіти у вазі. Займіть місця за столом з квіткою такого ж кольору яку вам подарували.

□

Ведуча: Тема нашої гри – творчість. Як синоніми, часто вживають такі слова - людина творча, обдарована, креативна, здібна, талановита, геніальна. Але ці поняття не тотожні.

Понятійний апарат

Здібності – це природний нахил до чого-небудь; індивідуально-психологічні особливості, що лежать в основі оволодіння будь-якою діяльністю.

Розрізняють загальні здібності і спеціальні.

Загальні здібності – широта і різноманітність можливостей людини, розвинена пізнавальна активність, допитливість, свіжість і гострота сприймання, яскравість уяви, фантазії, здатність до навчання, пошуку.

Спеціальні здібності – психологічні якості дитини, які сприяють успішному оволодінню і виконанню певного виду діяльності. Єдиної типології спеціальних здібностей немає. Найчастіше говорять про музичні, сценічні, спортивні, математичні, художні, літературні здібності.

Обдарованість – це своєрідне поєднання здібностей, яке забезпечує успішність виконання діяльності, зумовлює широту можливостей людини, рівень і своєрідність її діяльності, зумовлює широту можливостей людини і своєрідність її діяльності.

Талант – така обдарованість, яка дає змогу людині на високому рівні виконувати діяльність, отримувати значущі результати, розв'язувати найскладніші завдання відкривати і ставити нові проблеми, нові цілі.

Геніальність – найвищий ступінь обдарованості людини, виразом якої є творчість, що має для життя суспільства історичне значення; системна характеристика обдарованості, яка засвідчує її над оригінальні досягнення.

Творчість – це діяльність, результатом якої є створення духовних і матеріальних цінностей; діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку.

Творча діяльність – процес практичного перетворення людиною об'єктивної дійсності, орієнтований на створення нового продукту, формування нестандартних способів дій на основі нетрадиційного бачення звичайних явищ.

Креативність – сукупність властивостей особистості, що забезпечує її входження у творчий процес.

Ведуча: Мабуть всі зі мною погодяться, що для розвитку творчої та креативної особистості важливим фактором є наявність творчого та

□

креативного наставника. Тому ми сьогодні з вами будемо займатися різноманітною творчою діяльністю, для розвитку власних здібностей (як загальних так і спеціальних), будемо шукати нестандартні шляхи вирішення різноманітних ситуацій.

Вправа «Придумай девіз»

Ведуча: Ми всі з вами педагоги, і знаємо, що правильне налаштування на роботу – це майже половина справи, тому пропоную учасникам кожного столу придумати гасло або девіз до нашої з вами теми – ТВОРЧИСТЬ, який допоможе нам налаштуватися на роботу.

Вправа «Мозковий штурм» на тему: «Види прояву творчих здібностей»

Ведуча: Як ми з вами вже казали творчість – це діяльність, результатом якої є створення духовних і матеріальних цінностей; діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку.

Давайте з вами назвемо, в яких видах діяльності проявляється творчість?

- мовленнєва діяльність
- розумова діяльність
- театралізована діяльність
- образотворча діяльність
- музична діяльність тощо.

Зараз ми спробуємо розвинути власну творчість в найрозповсюдженіших видах діяльності.

Вправа «Перевертні»

Ведуча: Одним з найефективніших методів розвитку розумової діяльності є метод ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань). ТРВЗ – це методологія пошуку нових розв'язань, що дає стабільні позитивні результати. Однією з прийомів ТРВЗ є перевертні, коли слова відомих виразів, прислів'їв, загадок, пісень тощо змінюють на протилежні або близькі за значенням. Спробуйте відгадати деякі з них:

Пісня: Померли в дідуся три сумних котуса. (Жили у бабусі два веселих гуся)

Або назва казки: Чорносмолка без трьох тролів (Білосніжка і сім гномів)

Приказка: Дід на ноги – корові важче (Баба з возу – кобилі легше)

А зараз кожна група отримає завдання створити власний перевертень, і ми всі разом спробуємо його відгадати.

1. Розпрягайте хлопці коней

Та лягайте спочивати.

2. Несе Галя воду,

Коромисло гнеться.

3. Ой, минула вже зима

Снігу й льоду вже нема.

4. Галя по садочку ходила

Хусточку біленьку згубила.

Робота в групах «Прийоми розвитку творчих здібностей дітей в ДНЗ»

□

Ведуча: Ви всі зі мною погодитесь, що розвитку творчих здібностей в закладі ми приділяємо велику увагу. Давайте пригадаємо, за допомогою яких форм роботи ми розвиваємо в дітей ті чи інші творчі здібності. (*Кожній групі дається завдання*)

I група – мовленнєві здібності

II група – сценічні здібності

III група – музичні здібності

IV група – образотворчі здібності

(*Один з учасників кожної групи озвучує прийоми – інші учасники слухають і доповнюють.*)

Вправа «Намалюй пісню»

Ведуча: Свої образотворчі та музичні здібності ми зможемо проявити під час наступної вправи «Намалюй пісню». Від кожного столу потрібний представник, який на вашу думку найкраще володіє образотворчими здібностями. За допомогою маркера учасник повинен зобразити слова пісні, щоб інші могли її відгадати. Після цього ми всі з задоволенням проспівуємо пісеньку. Умова – слова і цифри не писати!

Пісні : «Ой на горі два дубки...», «Горіла сосна палала...», «В лесу родилась елочка», «Ой у вишневому саду...»

Вправа «Створи колаж»

Ведуча: Останнім завданням нашої ділової гри буде створення колажу. Тут ви зможете проявити загальні здібності: пізнавальну активність, допитливість, яскравість уяви, фантазії, здатність до пошуку тощо. Учасникам кожного столу потрібно створити колаж з вирізок з журналу на задану тему:

I група: Якою повинна бути , на вашу думку, творча жінка.

II група: Яким повинен бути творчий педагог.

III група: Якою повинна бути творча дитина.

IV група: Якими мають бути творчі батьки.

Ведуча: По закінченні кожна група презентує власний колаж.

Рефлексія.

Ведуча: В кінці нашої ділової гри мені хотілося, щоб ви заповнили невеличку анкету.

Анкета

□

1. Чи потрібні такі форми роботи з педагогічним колективом в методичній роботі закладу?
2. Які вправи вам сподобалися?
3. Чи сприяла ділова гра вашому професійному зростанню?
4. Пропозиції по удосконаленню проведення таких форм роботи?

Додаток Г

Методичні рекомендації для педагогів – вихователів щодо використання ТРВЗ в підготовці старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності

«Творимо терапевтичну казку крок за кроком»

Ще наші предки розуміли, що певні речі пояснювати малюкові краще за допомогою чарівних історій. У казці одразу зрозуміло, де добре, а де зло, погані вчинки героя засуджено, а хороші – винагороджено. У головного героя завжди є шанс отримати допомогу надприродних сил і виправитися зі злом.

Мета: навчити педагогів створювати терапевтичну казку, використовуючи методи ТРВЗ та звернувши увагу на індивідуальні особливості дитячої психіки. За допомогою спеціально створеної казки легко подолати певні проблеми у розвитку дитини та соціалізації.

Понятійний апарат.

Казкотерапія – як інструмент розвитку – це слухання, придумування й обговорення казки, внаслідок чого в дитини розвиваються необхідні для

□

ефективного існування фантазії, творчість. Дитина засвоює основні механізми пошуку та прийняття рішень.

КАЗКА НЕСЕ ДЛЯ ДИТИНИ ВАЖЛИВІ ІДЕЇ:

- навколишній світ живий! Ця ідея важлива для бережливого, осмисленого ставлення до навколишнього світу.
- Речі, які ожили здатні діяти самостійно. Ця ідея важлива для формування поваги до життя та діяльності кожної людини.
- Розмежування добра і зла, перевага добра. Ця ідея формує соціально-позитивні стереотипи поведінки.
- Найцінніше дістається через випробування. Ця ідея важлива для механізму бачення і формування досягнення мети.

Робота над казкою не потребує попередньої підготовки, вона проходить поетапно

I. АНАЛІТИЧНИЙ. Ознайомлення із змістом казки, бесіда про те, що знаходиться на поверхні.

II. ОПЕРАТИВНИЙ. Доцільно використати освітню виховну технологію ТРВЗ. Діти мають навчитися по – своєму не тільки сприймати зміст казок, але й творчо змінювати зміст подій.

III. ВВЕДЕННЯ МОРАЛЬНОГО ПРАВИЛА. Обирання гуманного розв'язання, яким діти мають користуватися у подальшому житті.

ТРАДИЦІЙНІ РОБОТИ З КАЗКОЮ:

- читання;
- розповідь;
- бесіда;
- драматизація;
- інсценування.

НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З КАЗКОЮ:

- переплутування сюжетів героїв;
- змінювання характеру героя;
- змінювання місця, часу, події;
- змінювання кінцівки казки;
- складання казки за схемою.

□

КРОК 1. ВИЗНАЧАЄМО ПРОБЛЕМУ ЧИ СИТУАЦІЮ, ЯКА ПОТРЕБУЄ КОРЕКЦІЇ.

Спілкуємось з батьками , спостерігаємо за дитиною для визначення проблеми. Це може бути поганий сон, неуважність, агресія, плаксивість, жадібність, образливість тощо.

КРОК 2. ЯК ДИТИНА ВИЯВЛЯЄ ПРОБЛЕМНУ ПОВЕДІНКУ.

Визначивши проблему згадуємо як дитина виявляє проблемну поведінку. Найхарактерніші приклади записуємо, щоб потім використати їх у казці.

КРОК 3. АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ ПРОБЛЕМНОЇ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ.

Після того як прояви проблемної поведінки з'ясовано, слід проаналізувати можливі наслідки такої поведінки. Наприклад із жадібною дитиною інші діти не хочуть дружити.

КРОК 4. ОБИРАЄМО ГЕРОЯ КАЗКИ.

Обираючи героя казки слід дотримуватись певних вимог. Герой має бути однакової статі та віку з дитиною, для якої створюють казку, і мати схожу поведінку. Але ім'я йому слід дати інше, щоб не викликати у дитини спротив. Ліпше якщо ім'я та прізвище героя буде веселим і кумедним, адже гумор позитивно налаштує дитину.

КРОК 5. РОЗКАЗУЄМО ПРО ТЕ, ЯКИМ ЩАСЛИВИМ БУВ ГЕРОЙ, ДОКИ НЕ ПОЧАВ ПОГАНО ПОВОДИТИСЬ.

Тепер можна складати казку. Спочатку розказуємо про те, яким щасливим був герой доки не почав погано поводитись. Скільки було друзів, як вони до нього ставились, Але одного разу злі сили зачарували героя і так далі...

КРОК 6. ОПИСУЄМО У КАЗЦІ, ЯК ГЕРОЙ ВИЯВЛЯЄ ПРОБЛЕМНУ ПОВЕДІНКУ.

Слід описати як герой виявляє проблемну поведінку у трьох різних ситуаціях. Адже для казок властиві повтори (відгадати 3 загадки, виконати 3 завдання, подолати 3 перепони) – так дитина краще засвоїть та запам'ятає

□

казку. Необхідно показати, як з кожним поганим вчинком герой стає менш щасливим, щоб дитина зрозуміла до чого призводить погана поведінка.

КРОК 7. УВОДИМО В КАЗКУ ПЕРСОНАЖА НА КШАЛТ МУДРОЇ ФЕЇ.

Далі уводимо в казку персонаж Мудрої Феї, Сови, Мудреця, Василини Премудрої і т. д. чи доброго чарівника. Він підкаже головному герою вихід із проблемної ситуації та підштовхне його до змін, навчить, як слід поводитись.

КРОК 8. ЩАСЛИВИЙ КІНЕЦЬ.

Наприкінці розповідаємо, як герой казки усвідомив ситуацію, та виправився, я отже змінив свою поведінку. Змальовуємо героя ще щасливішого, ніж на початку казки.

Звісно, можна творити терапевтичні казки за власними принципами, або інтуїтивно. Але на початку такий покрокова схема стане у нагоді.

□

Додаток Д

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти**

**ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО
НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ШКОЛІ ЗАСОБОМ
ТРВЗ. ЗБІРКИ ЗАВДАНЬ**

Укладач : Нестеренко Н.

□

Кривий Ріг 2021

ПЕРЕДМОВА

Дошкільний період — найбільш оптимальний для розвитку пізнавальної сфери дитини. Тому формування в дошкільнят активно-пізнавального ставлення до навколишньої дійсності і здатності довільно регулювати власну пізнавальну діяльність набуває вирішального значення.

Необхідною умовою формування навчально-пізнавальної діяльності дитини в початковій школі є систематичне і цілеспрямоване озброєння учнів в процесі навчання різноманітними прийомами: за змістом, за функціями та джерелами оволодіння ними.

Найважливішою умовою активізації навчально - пізнавальної діяльності є забезпечення мотивації учіння.

Надійним показником навчально — пізнавальної активності є прагнення дитини за власним бажанням брати участь у навчальній діяльності, в обговоренні розглянутих на занятті, уроці чи під час позакласних занять питань, у доповненнях, у бажанні висловити свою точку зору.

Зосередженість уваги, стійкий інтерес до виконання навчального завдання, інтелектуальна витриманість, прагнення завершити навчальні дії — безумовний показник навчально — пізнавальної активності й інтересу до навчального предмета.

□

ТРВЗ докорінно змінює стиль роботи з дітьми, робить їх вільними, вчить думати, шукати, розв'язувати свої проблеми самостійно, а головне, - допомагає педагогам збуджувати пізнавальний інтерес дітей до навколишньої дійсності, до довкілля.

ТРВЗ – це методологія пошуку нових розв'язань, що дає стабільні позитивні результати і не впливає шкідливо на психіку людини.

Необхідність створення винахідницької теорії була описана Генріхом Альтшуллером. Перша публікація по ТРВЗ з'явилася в журналі «Питання психології» у 1956 році. Підхід Г. Альтшуллера був таким: потрібно вивчати не те, що відбувається в голові винахідника, а закони розвитку техніки: наслідком законів технічної еволюції є прийоми розв'язування задач[4].

ТРВЗ-педагогіка ставить за мету формування аналітичного мислення і виховання творчої особистості, підготовленої до розв'язання складних проблем у різних сферах діяльності.

Дитина, яка володіє елементами ТРВЗ, намагається розв'язати свої проблеми без залучення сили, без перевантажень освоює нові знання, розвиває мовлення й мислення.

В методичній збірці пропонуємо:

- Ігри на формування системного мислення;
- Визначення лінії розвитку об'єкта;
- Ігри на порівняння систем;
- Ігри на виявлення ресурсів об'єктів;
- Ігри на виявлення над- та підсистемних зв'язків;
- Творчі завдання на формування чуттєвості до протиріч
- Конспекти занять з використанням методу ТРВЗ (заняття з розвитку мовлення з елементами ТРВЗ для дітей старшого дошкільного віку «Казкова подорож»)
- Підсумкове заняття з мовленнєвого розвитку та грамоти з елементами ТРВЗ в старшій групі «Повернемо назви казкам»;
- Інтегроване заняття з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім «Весняна квітка».

Збірника завдань із підготовки старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності у школі укладена за власним досвідом та досвідом роботи колег.

Матеріал методичної збірки можуть використовуватися вихователями у старших групах закладів дошкільної освіти; у процесі перепідготовки та

□
 професійної підготовки, на курсах підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти.

Ігри на формування системного мислення

I. Функціональне призначення об'єктів

1. «Чия це робота»

Мета: вчити виявляти дії об'єкта.

Основна дія: вихователь виставляє малюнки з предметами і називає яку-небудь функцію того чи іншого предмета. Діти визначають предмет, який може виконувати цю функцію і називають його.

З малюками або з початківцями:

- замість картинок використовуються самі предмети, які перед грою діти обстежують, виконують з ними дії (наприклад: олівцем – малюють, гумкою – стирають, лопаткою – копають і т.п.);

З 4-х років:

- використовуються для знайомих предметів – їхнє зображення; нові для малюків предмети діти обстежують, виконують з ними дії ;

З 5-ти років:

- використовуються малюнки з предметами, які роздаються дітям. Та дитина, в котрої є зображення предмета, для якого характерна функція названа вихователем, показує свою картку, називає предмет і дію. Наприклад: м'ячик – стрибає, щітка – чистить;

З 6-ти років:

- дитина не просто називає дію, а й умову, коли вона відбувається. Наприклад: м'ячик – стрибає, коли ним б'ють об підлогу; щітка – чистить одяг, коли той забруднився і т.п.

□

Рекомендації: бажано підбирати предмети з функціями, які не збігаються. Наприклад: годинник, лопатка, м'яч, поливалка, молоток, голка.

2. «Що вміє робити?»

Мета: навчати виявляти зв'язок між основною та додатковими функціями об'єкта.

Основна дія: вихователь показує об'єкт або його зображення і просить дітей назвати все, що він вміє робити.

- З 4-х років: використовуються предмети;
- З 5-ти років: - використовуються малюнки з предметами;
- З 6-ти років: - предмети називаються або загадуються.

Наприклад: «Що вміє робити ручка?» Писати, малювати, лежати, падати, псуватися і т.п.

3. «Мої друзі»

Мета: вправляти дітей у вміння виявляти у об'єктів задану ознаку.

Основна дія: дітям роздаються предметні малюнки (або самі предмети).

Вихователь обирає будь-яку властивість та називає її. Діти, об'єкт котрих має цю властивість, викладає свій малюнок (предмет). Гру можна проводити, як рухливу. Тоді дітям або задаються образи, або вішається медальйон з зображенням, і на задану властивість вибігають, ті, чий предмети її мають.

Наприклад: вихователь говорить: «Мої друзі ті, хто вміє розмовляти (літати, повзати, литися і т.д.)». Вибігають діти, в кого є образ людини, радіо, телевізора, робота і т.п.

Варіант гри: «Мої друзі ті, хто допомагає мені бути чистим». (Вода, мило, шампунь і т.д.). Або: «Я – травичка. Мої друзі ті, хто допомагає мені рости». (Сонце, дощик, вітер, земля).

4. «Хто ще може це зробити?»

Мета: навчати дітей знаходити об'єкти рукотворного світу, які можуть замінити заданий об'єкт за його основною функцією.

Основна дія: вихователь називає об'єкт і просить назвати, чим він допомагає людині та пошукати ті об'єкти, які б могли його замінити.

□

Проводиться з середнього віку.

Наприклад: парасолька – допомагає захиститися від дощу. Її може замінити: плащ, сумка або пакет підняті над головою, капелюх з великими полями тощо.

5. «Давай поміняємося»

Мета: вправляти дітей в умінні перетворювати об'єкт при появі нової функції.

Основна дія: кожна дитина загадує собі образ (або дітям роздають малюнки). Кожна дитина називає себе та говорить, що вона вмє робити. Після чого йде обмін функціями. Діти дякують один одному та пояснюють, як вони будуть виконувати «подаровану» функцію.

Наприклад: лопатка вмє копати, а ручка - писати. Після обміну функціями діти пояснюють, що лопатка з іншого боку має отвір, куди вставлено стрижень для письма, а у ручки є змінний ковпачок, який дозволяє їй копати в невеличких вазончиках. Або: свинка вмє хрюкати, а м'ячик – стрибати. Після обміну функціями діти пояснюють, що м'ячик, коли падає на підлогу - хрюкає, а свинка, коли хоче їсти – стрибає.

6.«Хто(що) робить навпаки»

Мета: навчати підбирати об'єкти протилежні за функцією.

Основна дія: вихователь називає об'єкт. Діти визначають, для чого він потрібен і яка його основна функція. Потім просить назвати протилежну функцію та підібрати об'єкт, який виконує цю функцію.

На початку розучування гри перед дітьми розкладається невелика кількість предметів, які виконують протилежні функції.

Завдання: розкласти предмети парами: функція – антифункція. Наприклад: олівець – гумка, клей – ножиці і т.п. Потім предмети замінюються на малюнки і слова.

Проводиться з середнього віку.

II. Визначення лінії розвитку об'єкта:

1. «Чим був – чим став»

□

Мета: навчати визначати лінію розвитку об'єкта.

Основна дія: дітям роздаються картки з зображенням об'єктів (будинок, квітка, хліб, плаття, шафа і т.п.). Вихователь викладає картку з малюнком, говорячи: «Був – цеглиною, а став...» Дитина докладає свою картку, додаючи: «...будинком».

Або: вихователь виставляє картки з зображенням різних матеріалів (глини, дерева, тканини, скла і т.д.) , діти визначають чим був предмет, зображений на їхньому малюнку і викладають свою картку під відповідним матеріалом.

2. «Що було – що буде»

Мета: закріплювати знання дітей про минуле, теперішнє та майбутнє предметів.

Основна дія: дітям роздаються великі картки розділені на три частини. На середню частину діти кладуть малюнки предметів, які вони беруть з коробки чи таці – це зображення предметів у теперішньому часі. У вихователя коробка з картинками цих же предметів у минулому та майбутньому часі. Він бере будь- яку картку, показує її дітям, називає предмет і запитує, у кого з дітей картинка з зображенням предмета в теперішньому часі. Віддає картку тому, хто відгадав. Дитина визначає, в якому часі зображено предмет і кладе картку відповідно праворуч або ліворуч від своєї картинки (можливі варіанти: самовар – чайник – електрочайник, вогнище – газова плита – мікрохвильова піч, самокат – велосипед – мотоцикл і т.п.). Гра закінчується, коли всі картки заповнено.

Проводиться з середнього віку.

3. «Паровозик»

Мета: навчати дітей самостійно вибудовувати лінію часу у будь-якого об'єкта живої природи.

Основна дія: вихователь виставляє паровозик з карток: у вагончиках порожні віконечка. Перед дітьми розкладається 5-6 варіантів зображення одного об'єкта живої природи у різні часові періоди. Діти розкладають картки у вагончики, вибудовуючи лінію розвитку запропонованого об'єкта (яєчко – гусінь - лялечка – метелик, немовля – дошкільник – школяр – юнак – молода людина – дідусь і т.п.).

□

Проводиться з середнього віку.

4. «Раніше – пізніше»

Мета: спонукати дітей самостійно встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між життєдіяльністю живого організму та умовами, в яких він знаходиться.

Основна дія: вихователь називає будь-яку ситуацію, діти говорять, що було до цього, або що буде потім.

Проводиться з середнього віку.

III. Ігри на порівняння систем

1. «Теремок»

Мета: розвивати асоціативність мислення, навчати дітей порівнювати системи, закріплювати алгоритм системного мислення.

Основна дія:

1-й варіант: діти знаходять, чим схожі системи або об'єкти (за ознаками, за функцією тощо);

2-й варіант: діти знаходять та називають відмінності систем чи об'єктів.

«Господарем» в теремку може бути один певний предмет, який обирається на початку гри і з ним порівнюють решту предметів, які «просяться» до теремка або кожен наступний гість стає «господарем» і з ним порівнюють наступний предмет.

Наприклад, «господар» теремка – дерев'яна цеглинка зеленого кольору. Дитина вибирає з коробки прямокутну гумку: «Тук-тук, я – гумка. Хто в теремку живе? Пусти мене до себе!» Господар: «Я тебе пушу, якщо ти опишеш себе та скажеш, чим ти на мене схожа». Гумка: «Я зроблена з гуми сірого кольору, прямокутної форми. Я вмю стирати з паперу написане олівцем. Я схожа на тебе за формою: ти - прямокутна і я – прямокутна.» Потім до теремка «приходять» інші предмети, описують себе та знаходять схожість з цеглинкою за будь-якою ознакою (формою, кольором, матеріалом, твердістю - м'якістю, функцією тощо). За другим варіантом кожен наступний предмет приймає до теремка нового гостя, який, в свою чергу теж стає «господарем» і т.д.

□

- З 4-х років: використовуються предмети;
- З 5-ти років: - можна використовувати малюнки з предметами;
- З 6-ти років: - для порівняння можна брати об'єкти та явища природи (наприклад: річка – дощ – озеро – хмара – сніг - град) та більш складні системи.

2. «Хто більше назве?»

Мета: навчати дітей аналізувати кожне поняття в парі, виділяти суттєві ознаки кожного поняття. Порівнювати суттєві ознаки пари понять, які аналізуються.

Основна дія: дітям пропонується знайти, що спільне у парі предметів або їхніх зображень, які відносяться до однієї класифікаційної групи.

Проводиться з середнього віку.

3. «Хто більше?»

Мета: навчати дітей самостійно порівнювати два об'єкта між собою.

Основна дія: обирається по парі об'єктів з рукотворного, природного або казкового світу. Діти діляться на дві-три команди, яким пропонується назвати якомога більше спільних ознак у кожній парі.

Проводиться з середнього віку.

4. «Чим ми схожі, а чим відрізняємося?»

Мета: навчати дітей знаходити спільне та відмінне між двома заданими об'єктами. Формувати вміння абстрагувати ознаки предметів при порівнянні.

Основна дія:

1-й варіант: перед дітьми виставляються два предмета або їхнє зображення, які явно відносяться до однієї категорії (олівець – ручка, кішка – собака, кінь – корова). Треба перелічити схожі та відмінні ознаки;

2-й варіант: дітям пропонуються об'єкти, в котрих спільне знайти важко. Завдання те саме.

3-й варіант: дітям пропонуються об'єкти, у яких відмінності виражені набагато більше, ніж схожість (свиня – півень, садівник – яблуна).

Проводиться з середнього віку.

□

5.«Чого більше(менше)?»

Мета: навчати дітей знаходити спільне та відмінне між об'єктами. Формувати вміння абстрагувати ознаки предметів при порівнянні.

Основна дія: дітям пропонується розглянути будь-який сюжетний малюнок та назвати, яких предметів більше, а яких менше. Пояснити свій вибір.

Проводиться з середнього віку.

6.«Ланцюжок слів»

Мета: навчати порівнювати ознаки зовсім різних предметів та явищ, спираючись на зоровий образ, на особисті асоціації та уявлення.

Основна дія: вихователь пропонує дітям картку з зображенням або вимовляє слово, яке позначає предмет або явище. Діти по черзі називають предмет або явище, які асоціюються у них : а) з заданим словом; б)з кожним наступним словом. Наприклад, а) зима – сніг – сніговик - сани – лижі – сніжинка – мороз – Новий рік і т.п. або б) квітка – ваза – стіл – скатертина – візерунок – фарби – альбом і т.п.

Проводиться з середнього віку.

IV. Ігри на виявлення ресурсів об'єктів.

1. «Аукціон»

Мета: навчати дітей виділяти додаткові ресурси предметів.

Основна дія: на аукціон виставляються різноманітні предмети. Діти по черзі називають всі ресурси їхнього використання. Наприклад, ложка: нею їдять суп, борщ, кашу ще нею можна пересипати сіль та цукор, копати пісок в пісочниці, спушувати землю в квіткових горщиках, підпирати квітку в горщику, щоб не падала, поливати кімнатні рослини, малювати на землі, піску, чухати спину, використовувати як ріжок для взування тощо.

Рекомендації: якщо молодшим дітям достатньо просто перелічити основні та додаткові функції предметів, то старших дошкільнят слід спонукати до описів дій необхідних для виконання нових функцій або технічних змін предмета.

Проводиться з середнього віку.

□

2. «Чим може бути?»

Мета: продовжувати навчати дітей пристосовувати рукотворний об'єкт для використання не за призначенням та розповідати про це.

Основна дія: вихователь називає предмети, роздає малюнки з їхнім зображенням або самі предмети та пропонує дітям розказати, як і для чого їх використовують і як ще можна використати ці предмети.

Проводиться з середнього віку.

3. «Чим можна замінити?»

Мета: продовжувати навчати дітей виділяти ресурси оточуючих предметів та робити функціональні заміни.

Основна дія: вихователь описує побутову або казкову ситуацію, в котрій потрібно замінити зламаний, загублений або відсутній предмет, або знайти вихід із скрутного становища, в котре попали герої оповіді. Після цього розпочинається гра, коли дітям пропонується придумати вихід з проблемної ситуації. Основний метод гри – мозковий штурм. Приймаються всі без винятку пропозиції. В кінці гри вихователь виділяє найбільш «сильні» дитячі рішення. Можна запропонувати реалізувати або втілити свій варіант в продуктивній діяльності (малюнок, ліплення, казка в малюках тощо).

Проводиться із старшими дошкільнятами.

V. Ігри на виявлення над- та підсистемних зв'язків

1. «З чого це складається?»

Мета: навчати дітей виділяти складові частини об'єктів природного та рукотворного світу.

Основна дія: вихователь називає або демонструє об'єкт, а діти називають якомога більше складових частин. Наприклад, велосипед: рама, кермо, колеса, педалі, ланцюг, гальма і т.д. Або, птах: тулуб, голова, дзьоб, лапки, хвіст, крила, очі, кігті і т.д.

Проводиться в усіх вікових групах.

2. «Що від чого?»

□

Мета: навчати дітей виділяти частини об'єктів природного та рукотворного світу.

Основна дія: вихователь демонструє дітям частини від різних предметів, діти називають предмет. Наприклад: колесо – від машинки, паличка – від морозива, кришечка – від пляшки, грифель – від олівця, пелюстка - від квітки.

Проводиться в усіх вікових групах.

3. «Частиною чого це є?»

Мета: навчати дітей виділяти частини об'єктів природного та рукотворного світу.

Основна дія: вихователь називає яку-небудь частину, спільну для групи предметів. Дітям пропонується перерахувати ці предмети. Наприклад: аркуш є частиною альбому, зошита, книги, блокнота, календаря; хвіст є у птаха, звіра, рибки, у повітряного змія, у людини (зачіска), у поїзда.

Проводиться в усіх вікових групах.

4. «Де живе?»

Мета: навчати дітей виявляти різні місця знаходження об'єктів.

Основна дія: вихователь називає предмети оточуючого світу: це можуть бути будь-які предмети чи явища реального чи фантастичного світів (де живе посмішка, сміх, ляльки, вітер, вода). Діти називають середовище, де живуть живі об'єкти та місце знаходження реальних та фантастичних об'єктів.

Проводиться в усіх вікових групах.

Творчі завдання на формування чуттєвості до протиріч

1.«Знайди протилежне» або «Навпаки»

Мета: вчити дітей знаходити слова – антоніми (для найменших або на початку засвоєння гри використовуються предмети).

Основна дія: ведучий називає слово – діти знаходять антонімічну пару. Гру можна проводити з м'ячем або іншим предметом, який передають тому, хто буде відповідати.

З малюками або з початківцями:

- вихователь пропонує розкласти на дві групи предмети із кошика або таці за ознаками:

- великий – маленький;
- блискучий – тьмяний;
- м'який – твердий;
- легкий – важкий;
- округлий – кутній;
- гладкий – шорсткий і т.п.

З 4-х років:

- вихователь називає слово-ознаку, дитина – протилежне за значенням (кислий – солодкий, великий – маленький, здоровий – хворий, ситий – голодний);

□

- пропонується слово – назва, діти – шукають протилежне (день – ніч, зима – літо, жар – холод, верх – низ, день – ніч, стеля - підлога);
- назвати протилежні дії (зігнути – розігнути, сісти – встати, нахилитися – випрямитися , плакати - сміятися).

З 5-ти років:

- дітям пропонуються врізнобіч різні частини мови. Їхнє завдання знайти антонімічну пару;
- гру проводить хто-небудь із дітей. Вихователь може «зробити помилку», діти повинні виправити його.

З 6-ти років:

- можна переходити до обговорення об’єктів описаних у художніх творах: вихователь називає твір, діти відшуковують та називають героїв з протилежними характеристиками (казка «Колосок»: Півник працьовитий, а мишенята – ледачі; казка «Червона шапочка»: Вовк – хитрий, Червона Шапочка – довірлива).

Рекомендації:

1. Краще підібрати антонімічні пари заздалегідь враховуючи вік та досвід дітей або, взагалі, скласти для роботи словник антонімів на різні частини мови.
2. Темп гри доволі швидкий.
3. Гра припиняється, якщо діти втомилися.
4. Ці ігри можна використовувати:
 - як частину іншої гри (коли спійманий, знайдений або «засалений» під час рухливої гри повинен назвати протилежне слово);
 - у режимних процесах (денний сон: зараз ляжемо, а потім – встанемо, поспимо – прокинемося; вмивання: вода – рідка, мило - тверде, мило – мокре, а рушник – сухий);
 - як частину будь-якого заняття (малювання: вода – мокра, фарби (акварельні) – сухі, вода – рідка, фарби – тверді).

2. «Де ховаються протилежності?»

Мета: вчити знаходити в одному об’єкті протилежні якості (значення ознаки) та пояснювати їхню наявність.

□

Основна дія: вихователь називає об'єкт, а діти знаходять в ньому протилежності та пояснювати їхню наявність. Або навпаки: називаються протилежності та підбираються об'єкти, в яких вони «ховаються».

З малюками або з початківцями:

- перед дітьми розкладається невелика кількість предметів, вихователь пропонує обстежити ці предмети та відшукати в них протилежності: олівець з одного боку гострий, з іншого – тупий, пензлик м'який – твердий, стаканчик з водою в середині – мокрий, зовні – сухий;
- вихователь називає протилежності, а діти знаходять предмети, де ці протилежності «ховаються».

З 4-х років:

- предмети замінюються на малюнки з зображенням предмета ;
- ускладнення завдання з використанням оціночного судження на рівні «добре-погано»: пензлик з одного боку м'який – це добре, тому що зручно малювати фарбою, але це погано, тому що швидко зітреться щетина, ручка у пензлика тверда – це добре, тому що зручно тримати в руці, але погано, тому що можна подряпати себе або сусіда.

З 5-ти років:

- діти отримують малюнки з зображенням предмета та самостійно знаходять протилежні значення ознаки та пояснюють їх (лійка мокра всередині, якщо там вода і суха, коли воду давно не набирали; холодна, коли в ній холодна вода і гаряча, якщо довго стояла на сонці; чоботи – великі, якщо вони для дорослого і малі, якщо вони для малюка);
- вихователь пропонує дітям обговорити задану ознаку, знайти протилежну їй та назвати об'єкти, в яких ці протилежності присутні.

Наприклад, називається ознака – колір. Діти називають протилежності ознаки: кольоровий – прозорий, блискучий – матовий, білий – чорний. Та знаходять відповідні об'єкти: земля буває біла (взимку) і чорна, склянка – кольорова і прозора, гудзики бувають блискучі і матові.

З 6-ти років:

□

- вихователь називає героя казки, а діти пояснюють його суперечливі якості та підтверджують свої судження наведенням відповідних епізодів з казки. Наприклад, Мачуха – доброзичлива по відношенню до своїх доньок, але зла з Попелюшкою; Рак-Неборак – добрий і лагідний, коли втішає Зайчика, але сердитий та войовничий, коли виганяє з хатинки Козу-Дерезу;

- на прохання вихователя діти передають по колу предмет або його зображення з умовою, якщо знайдено протилежне значення якої-небудь ознаки. Наприклад, об'єкт – зображення кішки. Перша дитина: «Вона м'яка(хутро) і тверда(зуби, кігті)». Друга дитина: «Вона світла і темна за кольором». Третя дитина: «Вона приносить користь(ловить мишей) та шкоду(псує меблі)» і т.п.

Творчі завдання для навчання формулювати протиріччя

1.«Поясни»

Мета: навчити дітей пояснювати наявність протилежних значень однієї ознаки у об'єкта з точки зору двох різних вимог.

Основна дія:

З 4-х років:

- вихователь пропонує предмет або малюнок предмету, називає протилежності та просить пояснити, коли або в яких випадках це буває. Наприклад: «Відро може бути мокрим та сухим. Поясніть, в яких випадках це буває?» (відро зверху сухе, а коли налита вода, то зсередини мокре). В цьому віці вихователь активно допомагає дітям запитаннями, а діти відповідають з допомогою дорослого.

З 5-ти років:

Ускладнення гри «*Де ховаються протилежності ?*»

Мета: навчати дітей позначати словами частини об'єктів, в яких ховаються протилежності.

Наприклад: вихователь називає об'єкт (голка). Запитання: «В яких частинах ховаються протилежності?» (вушко – тупе, а кінчик – гострий). Або: «Парасолька. Де ховаються протилежності ?» (Буває закрита і відкрита. Коли закрита – вузька, а розкрита – широка. Буває однокольорова і різнокольорова, біла і чорна і т.п.)

□

Ускладнення: треба пояснити, кому і коли потрібна протилежна якість (тільки для рукотворних об'єктів). Наприклад: закрита парасолька, щоб зручно було з нею ходити, їздити в транспорті, відкрита – щоб захищати від дощу.

З 6-ти років:

- більше застосовуються об'єкти з природного світу. Дітям пропонується малюнок з зображенням об'єкта (дерево). Діти самостійно визначають протилежні властивості (стовбур пружний та гнучкий) та пояснюють, коли необхідні ці якості (стовбур повинен бути пружним, щоб не згинатися під вагою гілок і повинен бути гнучким, щоб сильний вітер не зламав його).

2. «Чому це повинно бути таким та іншим?»

Мета: навчати дітей формулювати фізичні протиріччя.

Основна дія: вихователь обирає об'єкт, до якого можливо висунути претензію (велосипед – великий). Дітям пропонується сформулювати протиріччя, яке викликане даною якістю (велосипед повинен бути великим, тому що на ньому їздять дорослі, і велосипед повинен бути маленьким, тому що на ньому їздять маленькі діти).

Проводиться із старшого віку.

3. Ігри типу «Добре – погано».

Мета: навчати дітей розглядати будь-який об'єкт або явище з позитивної і негативної точки зору.

Основна дія: вихователь називає об'єкт чи явище. Діти знаходять в ньому позитивні і негативні сторони, формулюють протиріччя.

Проводиться з середнього віку: спершу розглядаються предмети з оточення дітей, потім переходять до явищ та подій суспільного життя. (Олівець – це добре, тому що ним можна малювати і писати, але погано, тому що треба часто підстругувати і він може зламатися. Мороз взимку – це добре, тому що сніг не тоне і можна залити каток, але погано, тому що можна замерзнути і треба багато на себе одягати. Новорічні свята – це добре, тому що ставлять ялинку, прикрашають її яскравими іграшками приходить Дід Мороз з подарунками, в садочку веселе свято, але погано, тому що треба довго

□

готуватися, вчити багато пісень і віршів, свята минають швидко і треба розбирати ялинку).

4. «Один – добре, багато – погано»

Мета: навчати дітей пояснювати, коли кількість об'єкта може змінити його якість.

Основна дія: вихователь питає у дітей, хто живе у них вдома. Діти називають (хто – кішку, хто – папугу). Йде обговорення, що доброго та що поганого в цих об'єктах. Більше доброго, тому вони і живуть вдома. Потім вихователь пропонує уявити, що завтра у цієї дитини з'явиться сто кішок вдома. В цьому випадку, виявляється, більше поганого.

Встановлюється залежність кількості – якості об'єкта від площі, на якій цей об'єкт знаходиться.

Проводиться з середнього віку.

Ускладнення: пропонується гра «Один – погано, багато – добре» (одна кішка на весь світ – це погано).

Творчі завдання для навчання дітей способом вирішення протиріч

1. «Попередня дія»: виконати певні попереджувальні дії ще до настання кризи. Використовується тоді, коли можливо спрогнозувати розвиток подій. Наприклад: ми знаємо, що настане знов зима, тому треба полагодити піч та купити теплий одяг влітку. В природному світі рослини в насінні та плодах роблять запас поживних речовин, які необхідні для розвитку нової рослини, а тварини, що лягають спати на зиму, наїдають собі запаси жиру.

Запитання до дітей:

- Що застосовують в будинках для запобігання пожежі (крадіжок)?
- Що треба взяти з собою, щоб не намокнути під дощем? і т.п.

Вирішення проблем у казках:

- Що потрібно було зробити, щоб Вовк не з'їв Червону шапочку?
- Що потрібно було зробити Козі та козенятам, щоб козенят не з'їв Вовк? і т.п.

2. «Навпаки»: замість прямої дії спробувати протилежну: рухливу частину зробити нерухливою і навпаки, спробувати перевернути або вивернути об'єкт; гнів замінити на милість, функцію замінити анти функцією і т.п.

□

Наприклад: щоб не замерзнути в мороз треба не кутатися, а одягтися легше і більш активно рухатися; щоб зробити шоколадну цукерку з рідкою начинкою треба не заливати її в шоколадну форму, а заморозити у формі і вмочити в рідкий шоколад і т.п.

Запитання до дітей:

- Ви сваритеся з товаришем, говорите один одному образливі слова. Що робити для припинення сварки?(звернутися до нього з добрими словами).
- Ковзаняру треба тренуватися на ковзанах, а штучного льоду немає?(Тренуватися на роликкових ковзанах).

3. «Оберни шкоду на користь»: в доброму завжди є щось погане і навпаки. Цей прийом дуже складний, але мудрий. Він потребує доброго знання системи, що в ній поганого, та потрібно знайти ресурс, щоб обернути шкоду в користь.

Цей прийом часто використовується у казках. Наприклад, у казці «Язиката Хвеська»: чоловік дуже вдало використав балакучість своєї жінки. У казці Лесі Українки «Біда навчить»: Горобчик через поневір'яння навчився розуму. У казці «Лисичка-суддя»: Лисичка вдало використала жадібність кошенят та наїлась сиру.

4. «Знайди вихід»

Мета: вчити дітей обирати спосіб вирішення протиріч.

Основна дія: вихователь пропонує вирішити проблемну ситуацію, котру бере з художньої літератури (казки різних народів, оповідання про природу і т.п.). Діти обговорюють способи вирішення протиріч на основі запропонованих вихователем варіантів та обирають найбільш вдалий, мотивуючи свій вибір.

Проводиться з середнього віку.

5. «Навчасмося у казки»

Мета: вчити формулювати протиріччя, вирішувати їх, співвідносити з запропонованими прийомами.

Основна дія: вихователь читає або розповідає частину казки або оповідання, де є проблемна ситуація. Діти при сумісному обговоренні формулюють протиріччя та знаходять його рішення. Потім твір дочитується до кінця. Діти

□

аналізують рішення, яке запропоноване автором, визначають прийоми, за допомогою яких було вирішене протиріччя у казці або оповіданні.

Проводиться з середнього віку.

6. «Розв'язи проблему»

Мета: вчити дітей самостійно розв'язувати протиріччя.

Основна дія: вихователь пропонує казку, діти вибирають з неї проблемну ситуацію, формулюють протиріччя та пропонують варіанти його вирішення.

Проводиться із старшого віку.

7. «Зроби заміну»

Мета: навчати бачити та вирішувати суперечливі ситуації, які виникають в повсякденному житті, використовуючи прийом заміни.

Основна дія: в повсякденному житті вихователь пропонує дітям виконати завдання, не маючи для цього інструмента або матеріала, використовуючи прийом заміни. Наприклад, полити квітник, коли немає ні поливалки, ні відра, ні шлангу; зламалася ніжка у стільця, а у вас немає ні інструментів, ні нової ніжки і т.п.

Проводиться із старшого віку.

□

Конспекти занять з використанням методу ТРВЗ

Заняття з розвитку мовлення з елементами ТРВЗ для дітей старшого дошкільного віку «Казкова подорож»

Програмовий зміст:

Зв'язне мовлення. Вчити дітей будувати єдиний композиційний сюжет казки, розпочатий вихователем за допомогою схем; вчити використовувати замісники під час розповіді епізодів казки. Вправляти у складанні описових розповідей, використовуючи прийом емпатії; знаходити пряму аналогію за кольором, формою.

Закріпити вміння висловлювати свою думку; відповідати на запитання – Що робить ? Які? Яка? Яке?

Граматика. Закріпити вміння складати складнопідрядні речення; вміння утворювати слова за допомогою суфіксів. Узгоджувати прикметники з іменниками; підбирати слова - дії до заданого об'єкта.

Звукова культура. Слідкувати за правильною вимовою звуків рідної мови. Сприяти осмисленню результатів та оцінки роботи товариша за допомогою компліменту. Розвивати зв'язне мовлення, творчу уяву, мислення, фантазію. Виховувати вміння співпрацювати в колективі.

Словник. Кленовий, дубовий, березовий, каштановий, шило – мотовило, вуха

□

– мишачі, заячі, ведмежі, мордочка - вовча, хвіст – лисячий.

Попередня робота. Читання та бесіда за змістом казки «Теремок»; вивчення скоромовки; використання різних піктограм, порівняння персонажів з геометричними фігурами; розгадування загадок про сонечко, хмаринку, вітер, квітку, листочок і т.д.

Обладнання. Ноутбук, піктограма, осінні листочки, предметні картинки, будиночок – теремок, схеми – символи, зелений килимок для кольорохвилинки.

Хід заняття.

Діти заходять до залу, вітаються з гостями.

1. Психогімнастика «Привітання».

Доброго ранку, рідний наш дім!

Доброго ранку, гостям усім!

Доброго ранку, сонечку ясному!

Доброго ранку, садочку прекрасному!

Подаруйте всім свої ласкавинки.

(На екрані комп'ютера з'являється Мудра Сова.)

Сова. Привіт, малята! Я рада зустрічі з вами! Сьогодні ми з вами відправимось в цікаву подорож на зустріч з казочкою. Там на вас чекає багато цікавого та незвичайного. На вашу допомогу очікують багато казкових героїв. Цікавої вам подорожі, до побачення !

Вихователь. Малята, мудра Сова залишила нам зашифрований лист, якщо ви його розшифруєте, то дізнаєтесь, хто нам допоможе у нашій подорожі.

Давайте спробуємо!

(Діти розглядають малюнки, роблять припущення. Це листочок).

Листочок пропонує нам розглянути малюнки.

Щоб ми дізналися до якої казки ми вирушимо.

(на папері намальована казка за допомогою символів: хатинка, мишка, жабка, лисиця, вовк, ведмідь, та розвалена хатинка).

Гра «Впізнай казку».

Вихователь. Чії вуха ви бачите? (мишачі, заячі, ведмежі, мордочка - вовча, а хвіст - лисячий).Що ще намальовано? В якій казці зустрічаються ці тварини

□

та будиночок?

Як називається казка?

Вірно, це казка «Теремок», але як можна потрапити до казки?

(Припущення дітей.)

Вихователь. А у нас є листочки. Якщо ви дуже захочете то уявно можете потрапити до казки, полетіти за вітром, як осінні листочки.

Гра – емпатія «Уяви себе листочком».

Вихователь. Уявіть, що ви маленький, тендітний листочок, який висить на гілочці злегка погойдуючись. Ось подув вітерець і листочок затремтів від холоду. Раптом вітер зірвав листочок і він полетів, гойдаючись у повітрі від найменшого подиху осені. *(Звучить спокійна музика, діти уявляють себе листочком).*

(Діти розповідають про той листочок, яким вони себе уявили)

Вихователь. А щоб наші листочки швидше долетіли до казки промовимо скоромовку. *(Діти промовляють з різним темпом).*

Завертіло, закружило,

Пил , солому, пух!

Знизу шило – мотовило

Зверху - капелюх!

(Звучить музика діти уявляють себе листочками і опиняються в казці).

Вихователь. Діти, погляньте, яка гарна казкова хатинка. В яких казках зустрічається хатка? *(Відповіді дітей).*

А ця хатинка називається «Теремок».Давайте з вами пригадаємо, як закінчилася ця казка? *(Прийшов ведмідь , заліз на дах,а теремок розвалився).*

Вам подобається кінець цієї казки?

Давайте з вами сьогодні складемо свою казку з гарним кінцем.

Ви згодні?

Спочатку,пропоную погратися в гру , де ми з вами перетворимось не на тваринок ,а на предмети.

Дидактична гра «Теремок».

Вихователь. Малята, щоб погратися в цю гру , потрібно обрати собі карточку з казковим героєм та розповісти про нього, не називаючи його.

(Діти обирають карточки на яких намальовані : сонечко, хмаринки, листочки, квіти, горобчики, грибочки.)

□

Вправа «Придумай загадку»

Ви до листочка доторкніться

В героїв перетворіться.

Вихователь. Сонечком- господинею, сьогодні буду я.

Яке сонечко?

Я сонечко - яскраве, привітне. Я дарую людям, тваринам, рослинам своє тепло. Живу я в чарівному Теремочку.

Сонечко. Ось до теремочка прийшли – хмаринки .**Хмаринки.** Тук – тук! Хто в теремочку живе?

Я - Сонечко! А ви хто?

Ми Хмаринки, пусти нас в теремочок жити.

Сонечко. Пуцу, якщо ви скажете, які ви?*(Хмаринки розповідають які вони : легенькі, синього кольору, овальної форми.)***Сонечко.** А що ви вмієте робити?*(Хмаринки називають свої дії)***Сонечко.** Заходьте в теремок.**Сонечко.** До теремочка прийшли – листочки.**Листочки .** Тук – тук! Хто в теремочку живе?

Я – Сонечко. А ви хто?

Ми листочки, пусти нас в теремок.

Сонечко. Пуцу, якщо ви розкажете , які ви?*(Відповіді дітей.)*Ащо ви вмієте робити?*(Відповіді дітей.)***Сонечко.** Заходьте в теремок.**Сонечко.** Потім до теремочка прийшли квіти.**Квіти.** Тук – тук! Хто в теремочку живе?

Я – Сонечко. А ви хто?

Ми квіти, пусти нас в теремок.

Сонечко. Пуцу, якщо ви розкажете , які ви?*(Відповіді дітей.)*Ащо ви вмієте робити?*(Відповіді дітей.)***Сонечко.** Заходьте в теремок.**Сонечко.** До теремочка прилетіли – горобчики.**Горобчики.** Тук – тук! Хто в теремочку живе?

Я – Сонечко. А ви хто?

Ми горобчики, пусти нас в теремок.

Сонечко. Пуцу, якщо ви розкажете , які ви?*(Відповіді дітей.)*А що ви вмієте робити?*(Відповіді дітей.)***Сонечко.** Заходьте в теремок.

□

Сонечко. До теремочка прийшли – грибочки.

Грибочки. Тук – тук! Хто в теремочку живе?

Я – Сонечко. А ви хто?

Ми грибочки, пусти нас в теремок.

Сонечко. Пуцу, якщо ви розкажете , які ви? *(Відповіді дітей.)*

А що ви вмієте робити? *(Відповіді дітей.)*

Сонечко. Заходьте в теремок.

Вихователь. До листочка доторкніться

В діток перетворіться.

Молодці , дітки , гарно розповідали про героїв казки. А зараз настав час відпочити. *(діти стають навколо зеленої галявинки)*

Кольорохвилинка.

Казкою добре нам мандрувати

Час нам уже відпочивати.

Стали в коло 1-2-3.

Кольорохвилинку ми почали

Промовляємо всі разом:

По травичці бігли ніжки

Тупотіли босоніжки.

Ми згадали: ліс і поле.

І лужок, і зелений огірок.

Вихователь. Подивіться діти на зелений колір. *(Зелена галявинка. Чути пташиний спів.)* Це колір природи. Він лікує вас, заспокоює.

Ви будете здоровими та розумними, сміливо виконаєте завдання.

Вихователь. Ви готові? Погляньте, яка «**чарівна торбинка**». А що в ній? *(діти висипають з мішечка геометричні фігури)*

Д/г «На що схожа геометрична фігура?».

(Діти розповідають на який предмет схожі геометричні фігури та чим схожі)

Вихователь. Малята , за допомогою геометричних фігур можна скласти казочку. А ще нам допоможуть схеми і ми створимо чудову книжечку з кольоровими сторінками, яку зможемо почитати іншим дітям. *(Діти моделюють казку за допомогою схем).*

Вихователь. Як починаються казки?

□

Листячко осипається, казка починається!

Жило - було сонечко. Воно було яскраве, добре. Сонечко жило в теремочку і одного разу засумувало. Ось до теремочка прийшли...

Складання казки.

(Діти за схемою складають казку, за допомогою намальованих символів та викладаючи свою геометричну фігуру).

- Як можна закінчити казку?
- Як можна назвати нашу казку?
- Вам сподобалося складати казку?
- Чому вчить наша казка?

Підсумок.

Вправа «Комплімент».

(Діти стають у коло, передають листочок одне одному, дарують компліменти, оцінюючи роботу товариша на занятті.)

Вихователь. Малята, ви сьогодні дуже гарно працювали, були старанними.

Підсумкове заняття з мовленнєвого розвитку та грамоти з елементами ТРВЗ в старшій групі «Повернемо назви казкам»

Мета: Виявити рівень знань та вмінь дітей: у переказі казки за допомогою символів; вміння розуміти символи; вміння підбирати прикметники до іменників; вміння виконувати звуковий аналіз три фонемних слів; знаходити місце звука у слові; відтворювати графічне зображення речення. Вправляти в умінні визначати голосні та приголосні звуки; читати склади. Розвивати мовленнєву активність. Виховувати дружні стосунки під час заняття.

Хід заняття.

Привітання.

Доброго ранку! Мовимо за звичаєм!

Доброго ранку! Кожному зичу я.

Доброго дня вам! Людям бажаю.

І усміхаються лагідно люди

Добрі слова, для кожного любі !

□

Вихователь. Нас всіх чекає кольоровий куточок. Подивимось, який колір нас сьогодні зустрічає. Який?

Діти. Зелений.

Вихователь. Це колір спокою, він лікує застуду, головний біль. Лялька Наталочка одягла зелену сукню та принесла нам цікаву книжку «КАЗКИ» В цій книжці малюнки до казок є , а назви десь поділися. І тільки кмітливі та розумні діти можуть повернуть назви казкам. Щоб казкам допомогти треба виконати завдання.

Перша підказка для вас малята, ось ці символи. Як ви думаєте, яка казка тут зашифрована?

Вихователь. Так, це казка В. Сухомлинського «Дівчинка та синичка» його потрібно пригадати, але щоб наші язички були спритними пригадаємо *чистомовку*;

Під ногами снігу скрип! Рип – рип; Рип – рип – рип !

Кінь біжить через місток! Цок – цок; Цок – цок – цок!

Песик гавкати почав! Гав – гав; Гав – гав – гав!

Ось поспіває маля! Ля – ля; Ля – ля- ля!

Дзвонять дзвони за вікном! Бом – бом; Бом – бом – бом!

Вихователь. А зараз пригадаємо казку. «Дівчинка і синичка»

Розповідь казки за допомогою символів.

Навіщо дівчинка почепила годівничку?

Який подарунок принесла синичка для дівчинки?

Вправа «Якщо б з моїм другом трапилася біда, то я б...»

Уявіть собі, що ви тримаєте в руках маленьку, беззахисну синичку. Ми чуємо, як б'ється її серце. Ми її приголубимо , погладимо. А ось раптом вона піднялася і полетіла.

Д/г « Синичка яка?»

(маленька, беззахисна, гарна, тендітна, слабка, ніжна, весела, співуча, дзвінка, легка, швидка,)

Вихователь. Ось ми і повернули першу назву: «Дівчинка та синичка» А нас чекають наступні герої казки. Здогадаєтесь, якої, коли почуєте дієслова: спекла, поклала, покотився, зустрів, заспіваю, з'їла. Так малята, це казочка «Колобок» Щоб повернути назву цієї казки потрібно виконати

□

завдання.

Вихователь: Назвіть героїв казки. (*Дід, баба, колобок, заєць, вовк, ведмідь, лисиця*) Що це ми назвали? Речення, звуки чи слова? Так, слова. А з чого складаються слова? Із звуків. Які бувають звуки?

Д/з «Підбери пазли»

Діти обирають собі пазли з буквою, називають її, визначають, який це звук голосний чи приголосний. З'єднайте голосний та приголосний і спробуйте прочитати склад. (*Діти читають склади*)

Вправа « Придумай слово, яке починається на звук М, В»

Дидактична гра «Прочитай склади».

МА МО МУ МИ МІ МЕ ВА ВО ВУ ВИ ВІ ВЕ

Фізкультхвилинка «Теремок»

Стоїть в полі теремок

Він закритий на замок

Дрік – дрок , дрік – док.

Біжить в полі коток

Відчинив ключем замок

Чик – чик.

Д/з « Завдання від Колобочка»

Звуковий аналіз.

На столах завдання від Колобочка. Зробіть звуковий аналіз слів (*жук, кіт, сом*)

Не забувайте правильно промовляти кожен звук. У кого виникнуть труднощі піднімайте руку.

Д/з «Де знаходиться звук?»

На карточці діти розглядають предмети (*олівець, огірок, дзвоник, відро, листочок, дерево*) У якому місці слова чути звук О. З'єднайте лінією зображення предмета зі схемою слова.

Вихователь. Тепер ми можемо повернути назву «Колобок»

Вихователь. Нас чекає наступна підказка.

Посадив, виросла, пішов, покликав, прийшла, тягнуть, не можуть, витягнули.

□

Я думаю це казка «Ріпка» Нам приготував завдання дідусь.

Дідусь передав нам ось такі схеми. Що вони означають?

Це речення. Що позначається рисочками? (слова)Що означає крапка?(Кінець речення.) Що означає штришок. Речення починається з великої букви.

Вправа «Придумай речення за схемою»

Мишка допомогла витягнути ріпку.

Бабка покликала внучку.

Прибігла Жучка.

Вихователь Ось ми можемо повернути назву казки «Ріпка»

Вихователь. Малята, ви сьогодні молодці, гарно працювали. У нас з вами є така змога визначити, хто як працював.

На столі є картинки.

Сонечко – я дуже старався, і в мене все вийшло.

Хмаринка – я старався, але в мене не все вийшло.

Зайчик – я старався , але поспішав.

Черепашка – я старався , але робив все повільно.

Інтегроване заняття з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім «Весняна квітка».

Мета: продовжувати розвивати чуттєвість до протиріч, здатність бачити їх у предметах та явищах оточуючого життя, розвивати системно-функціональне мислення, допитливість, мовлення дітей: спонукати до складання супідрядних речень; вправляти в знаходженні заданого предмета

□

(комахи) методом дихотомії, виховувати любов до природи і праці в природі; відпрацьовувати навички роботи по висіванню насіння квітів у горщики, співпрацювати з однолітками.

Матеріали: квітка тюльпана, ваза, горщики з підготовленою землею для висівання насіння квітів, насіння квітів сальвії та чорнобривців, лопаточки, поливалка, грабельки, відерце, набір предметів та кубиків для гри «Теремок», картки з фото весняних квітів, картки з зображенням комах, кубики Зайцева.

Полілог. Комуникативна гра. Лексичні вправи. Творчі завдання. Колективна робота в куточку природи. Логоритмічні вправи.

Хід заняття

1. Після привітання діти сідають у коло, в групу заноситься квітка тюльпана. Вихователь пропонує дітям розглянути квітку, ставить її в вазу та пояснює дітям, що квітка завітала до них в гості, щоб порадувати своєю красою. Вихователь пропонує одному з дітей скласти назву квітки з кубиків Зайцева і розташувати назву поруч з квіткою.

2. **Гра «Що вміє квітка?»:** вихователь пропонує дітям назвати всі дії, які відбуваються з квіткою (*проростає, росте, мокне, розкривається, закривається, цвіте, нахилиється, пахне, відцвітає і т.д.*).

3. Вихователь нагадує, що у будь-якому предметі ховаються протилежності і пропонує дітям знайти їх у квітці.

Проводиться **гра з квіткою «Де ховаються протилежності?»:** діти називають протилежні стани або дії, які відбуваються з квіткою і за проханням вихователя, уточнюють, коли це відбувається. Наприклад: квітка буває маленька і велика, низька і висока. Маленька та низька, коли тільки-но починає рости, а велика і висока, коли вже виросла. Свіжа та зів'яла: свіжа, коли росте або тільки зрізали і зів'яла, коли вже постояла кілька днів у вазі тощо.

4. **Вихователь:** Люди по-різному використовують різноманітні предмети, а як і де можна використати квітку?

Проводиться **гра «Як можна використати квітку?»:** діти називають сфери застосування квітки та пояснюють, як саме. Наприклад: квіти можна посадити на квітнику або в горщики і прикрасити групу; можна зірвати і подарувати мамі; можна зібрати великий букет і поставити в вазу тощо.

□

Якщо діти не згадають, то вихователь сам нагадує їм, що з квітів з давніх-давен дівчата плели вінки.

5. Гра «Віночок весняних квітів»: діти згадують назви весняних квітів.

Після чого вихователь відкриває дошку з розташованими на ній картками з фото весняних квітів і діти відшуковують серед них згадані ними квіти.

6. Далі діти розмірковують над питанням: «Хто друзі квітки?» і проводиться **гра «Мої друзі»:** за допомогою вихователя діти згадують, хто або що допомагає квітці рости, хто до неї прилітає.

7. Фізхвилинка: логоритмічна вправа «Метелик» (діти під супровід вірша виконують рухи).

8. Квіти запрошують дітей до **гри «Знайди комаху»** (метод дихотомії): за картками з квітами заховано декілька зображень різних комах. Діти задають вихователю запитання, які потребують однозначної відповіді «Так» або «Ні», використовуючи поняття «праворуч від», «ліворуч від», «між», тим самим звужуючи поле пошуку заданої комахи.

Наприклад: треба знайти, де заховався метелик. Одна дитина запитує: «Метелик заховався за квіткою рясту (це середина ряду з квітами)?». Якщо там немає метелика, вихователь відповідає: «Ні». Далі хтось продовжує: «Метелик заховався за квіткою, що праворуч від рясту?» (або ліворуч: що вибере дитина). Якщо напрямок вірний, слідує відповідь: «Так». Далі діти називають між якими, на їх думку, квітами заховався метелик. Гра продовжується до знаходження комахи.

9. Тюльпан запрошує дітей до теремка. Вихователь пропонує дітям збудувати з кубиків теремок і проводить **гру «Теремок»:** в теремок селиться тюльпан вихователь з дітьми описують його: «Я червоний, мої пелюстки овальні, їх шість штук, в мене є стебло та листя зеленого кольору. Стеблина пряма і довга, як паличка. Листя подовжене та загострене». Діти по черзі беруть з кошика різні предмети і просяться до теремка. При цьому кожна дитина описує свій предмет від його імені та за проханням господаря називає те, чим він на нього схожий. Наприклад: «Я – маленька машинка з кіндера. Я – червона, овальна, зроблена з пластмаси, в мене є чорні колеса, які розташовані на прямих паличках. Пусти мене до теремка». Тюльпан: «Я тебе пушу, якщо ти скажеш, чим ти на мене схожа». Машинка: «Я така ж червона, як ти і овальна, як твої пелюстки». Кожен наступний предмет стає

□

господарем теремка. Останнім до теремка потрапляє малесенька лопаточка. Вихователь запитує у дітей, для чого потрібен такий предмет.

10. *Гра «Де ховаються протилежності?»*. Вихователь виставляє маленькі грабельки, лійку, відерце. Дітям пропонується знайти протилежності в цих предметах: лопатка (грабельки) гостра і тупа, тепла і холодна; лійка (відерце): мокре і сухе, холодне і тепле; пояснити, як ці протилежності використовуються. Наприклад: гострою частиною лопатки копають землю, а ручка тупа і тепла, за неї зручно тримати.

11. Вихователь демонструє дітям насіння різних квітів і пропонує насіння сальвії висіяти у горщик, а насіння чорнобривців – на квітнику біля майданчика.